На чужині

літературно-громадський журнал

культурно-освітнього відділу табору Коріген

4

грудень

1946

На правах рукопису.

НА ЧУЖИНІ

літературно-громадський

ЖУРНАЛ

культурно-освітнього відділу табору Коріген

IV

ГРУДЕНЬ
1946
КІЛЬ-КОРІГЕН

З М І С Т

Вол.Косак - Стефаникові,- вірш.....1 ст.
С.Лед-ий - Велич Стефаника,- стаття.....2 ст.
В.Стефаник - Сини,- новеля.....4 ст.
В.Стефаник - Катруся,- новеля..... 7 ст.
М.Захарченко - Синя курочка,- оповідання.....10 ст.
С.Ледян - Перед бурею,- уривок з п"єси.....12 ст.
Л.Л.- В куточку українського Полісся,- стаття.. 18 ст.
Д.Заклинський - Небезпека місцевого патріотизму.25 ст.
Думки на часі - витяг з "Листів"В.Липинського...33 ст.
С.К.- З подорожнього блъок-нота.....35 ст.
Ред.- Наше життя..... 37 ст.

Вол. Косак

Стефаникові

в десятиліття з дня його смерти.

Де взяти слів, щоб вшанувати гідно
Співця "Синів", "Дороги", "Палія"?...
Де взяти слів, щоб стало видно,
Кого вродила нам земля?

Коли б він уродився у европ,
Була б про нього слава в цілім світі!
І на його молилися б перо
Жреці поезії - прозаїки й піїти.

А через те, що досі так було,
Що був народ, а не було держави,
Чужі мистці займали в нас чоло,
Чужим ми віддавали свою славу.

Славетного Стефаника пора
Ще десь в дорозі, як і доля Краю...
Коли вона прийде?...І чи прийде вона?...
Як всі - молитвенно чекаю.

О.ЛЕД-ИЙ

Велич Стефаника

/До 10-их роковин з дня смерти/

Минуло 10 літ,як на галицькому Покутті,в рідному селі Русові, Снятинського повіту помер найбільший новеліст нашого часу Василь С т е ф а н и к.

Василь Стефаник...

Не всім українцям багато промовляє це ім"я.І то не просто ім"я, а те,що пов"язане з цим іменем - його літературна спадщина.

На широких просторах землі української цей письменник довгий час був заборонений.Його твори були вилучені з бібліотек,а його ім"я було скреслене з програм школи.

Велич Стефаника,таким чином,не була оцінена не то що народом, а навіть своєю літературною критикою,не говорячи про світову.

Колись,здається,один німецький критик сказав,що у світі є три визначних новеліст - Мопасан,Чехов і Стефаник.Але чим Стефаник великий,де література про нього,про це нічого виразного ще й тепер сказати не можна.

Між тим велич Стефаника є більш,ніж очевидна.

Насамперед,його писання є неперевершеним зразком справжніх мистецьких новель/коротеньких оповідань/,де композиційними засобами при найменшій кількості словесного матеріялу подається найбільша сила поетичного вислову.Коли за висловом Шіллера словам тісно,а думкам просторо.

Приклад:

"Рано.

Діти обідали на землі,обливали пазухи і шелестіли ложками.Коло них лежала мама,марна,жовта і бгала коліна під груди.По чорнім,нечесанім волоссю спливала мука і біль,а губи зціпились,аби не кричати.

Діти з ложками в роті оберталися до мами;дивилися і знов оберталися до миски.

- Семенку,ти вже наївся?

- Вже - відповів шестилітній хлопець.

- То візьми віничок,покропи землю та й підмети хату. Мама не годна хилитися,бо дуже болить усередині.Не кури дуже.

- Уступіться,бо через вас я не можу замітати.

Мама звелася і поволіклася на постіль." /"Кленові листки"/.

Все.Крротенько,просто і незрівняно сильно.До цих слів можна писати симфонію,малювати образ,різьбити скульптурне зображення. Такої виразности,такої сили вислову і одночасно при такій простоті годі шукати у пересічних мистців.

Іншою прикметою письменницького таланту Стефаника є глибина почувань, якою характеризуються його твори. Новелі Стефаника писані буквально кров"ю серця. З кождого рядка його творів кричить сто - розтерзана душа убогого селянина чи селянки, темних, нуждою згризених. Вистарчить першої ліпшої новелі, щоб відчути ту глибину страхіття, яку розкриває письменник своїм словом. Така є "Катруся", "Новина", "Виводили з села", "Стратився" і кожна інша новеля.

І характеристично, що, зачіпаючи такі болючі теми, письменник назовні цілком спокійний. Як тиха вода в широкій ріці. Він не лякає страхіттями, про які пише, але читачеві від них страшно.

Ось новеля "Злодій". Господар зловив злодія в коморі. Посилає жінку по сусідів. Ніч. Приходять сусіди. Спокійна, ділова розмова. Сідають до стола, кличуть до себе злодія, випивають. А потім

злодія вбивають.

Новеля "Шкода". Розпучлива картина жалів бідної жінки, у якої заслабла корова, єдиний її скарб.

"Романиха приклякла коло неї і шурувала її вігтем. Сама не знала, що з нею діється. Потім корова зарикала голосно і почала бити ногами. Романисі зробилося гаряче, жовто в очах, і закривавлена впала. Корова била ногами і роздирала бабу на кавалки. Обидві боролися зі смертю!

Ціла новеля з оцією кінцівкою справляє надзвичайне враження, а розмір її - всього дві сторінки.

Ще іншою характеристичною ознакою Стефаникових новель є їх соціяльно-громадський акцент. У цього письменника немає ні "цікавих романтичних пригод", ні "нещасливого кохання", ні інших привабливих аксесуарів модної літератури. Василь Стефаник - письменник-гуманіст, співець душі і долі сірої людини. І,аналізуючи саме душу і долю цієї людини, він не будить зоологічної ненависти одних проти других, не закликає до"клясової боротьби", не ширить людоїдських гасел. Підкреслюючи негармонійність суспільних взаємин, змальовуючи людське горе,- він будить в серцях людей людські почуття і силою мистецького слова кличе до найлюдянішого, що може бути між людьми: взаємозрозуміння, взаємодопомоги, до спільного піднесення на вищі моральні щаблі.

Такі напрошуються висновки, коли читаємо першу ліпшу його новелю: "Синя книжечка", "Палій", "Кленові листки" тощо.

І ще одна особливість Стефаникової творчости, яку може годилося б поставити на перше місце - це державний патріотизм, національний патос, відданість українській національній ідеї. Нема в українській літературі XX-го століття глибшого вияву свідомої національної душі понад геніяльних Стефаникових "Синів".

-"Послідній раз прийшов Андрій. Він був у мене вчений. "Тату, - каже,- тепер ідемо воювати за Україну! "За яку Україну?"

А він підійняв шаблею грудку землі та й каже: "Оце Україна, а тут - і справив шаблею у груди - отут її кров, землю нашу ідем від ворога відбивати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, щоб обмився та й бувайте здорові!

Як та його шабля блиснула та й мене засліпила.

"Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе Іван, бери і його на це діло; він дужий; хай вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворог з цього коріння її не витягнув у свій бік".

Тут все: Бог, Правда і Україна.

Тільки одні ці рядки можуть служити за вічний exegi monumentum для того, хто їх написав.

В 10-ті роковини з дня смерти великого співця Душі і Долі української схилімо голови перед його прахом тут, на далекій чужині.

Василь Стефаник

* 14. V. 1871 – † 7. XII. 1936

В. Стефаник

Сини

Старий Максим волочив яру пшеницю кіньми добрими, молодими. Борони літали по землі, як пера. Максим кинув капелюх на ріллю, сорочка розіп"ялася і впала аж на плечі. Хмара куряви з-під борін засипала його сивий чупер на голові і на грудях. Він гала - сував, лютився, а люди з сусідніх нив говорили до себе:

- Старий пес все лютий, але молоді коні ще міцно тримає;богатир, із-замолоду добре годований, та втратив обох синів і від тоді все кричить, і на полі і в селі.

Максим спер коні.

- Старі кости, як стара верба: на вогонь добрі, а з кіньми бігати нідочого. Як ноги погинаються коло коней, а в танці подаються, то такі ноги, хай не кажу, що варт. Лізь, діду, на піч , пора вже прийшла.

То він потряс сивою головою попід чОрні, кінські гриви та .. кричав далі:

- Та на піч, брате, я ще годен вилізти, але піч студена, облупана. Образи на стінах почорніли, а святі дивляться на пусту хату, як голодні пси. Стара ціле життя обтикала їх барвінком та васильком та голуби перед ними зслотила, аби ласкаві були, аби хата ясна була, аби діти росли. Та хоч їх багато, а всі вони до нічого святці. Синів нема, стару запорпав в землю, а ви, боги, мусите вибачати за барвінок - було ліпше дбати... Ану, звіздо - чолий, поки нам Бог назначив, берімось, брате, до цієї землі.

І ходили вони з одного кінця ниви на другий, затулені куряво, а борони кусали землю, гаркотіли, роздряпували її, аби зернові вчинити м"яке ложе.

- Ти, Босаку, ти не є жаден кінь, ти пес, ти всі плечі мені обгриз, знак на знакові скусав, та скусав. Не сіпай хоч ти мене, бо так мене життя насіпало, що ледве на ногах стою. Я тобі удосвіта сиплю овес, ще сам нічого неївши; я тебе вичісую; я тебе старими сльозами поливаю, а ти кусаєш. Звіздочолий у мене чолов вік: він чорними очима за мною водить; він мене жалує; він своєю гривою обтирає дідові сльози, а ти, поганий, серця не маєш. Ще недавно ти цілий жмут мого волосся вирвав і пустив під ноги в гній. Так не належить робити, бо хоч ти дуже красний кінь, але за це поганий. Жидам тебе не можу продати, але якби прийшов до мене святий Юрій, то, біг-ме, подарував би тебе, аб з ним ішов змії розбивати; робити землю ти нездатний, бо в тобі спокою нема.

То він слинив пальці, вимивав рану на плечах та присипав пархом.

- Гей, коні, ідім, ідім!..

А борони притихали, земля подавалася, розсипувалася, Максимові ноги чули під собою м"якість, ту м"якість, яка дуже рідко гостить у душі мужика; земля дає йому ту м"якість і за те він її так любить. І як він викидав жменею зерно, то приповідав:колисочку я вам постелив княженьку, ростіть до неба.

Максим успокоювався, не кричав уже та нагло задержав коні.

- Та якого дідька болиш, ти стара кістка,хрупаєш у кождім замку, кривуле?

То він оглянувся позад себе та побачив попри борони довгу нитку червоної крови і сів.

- Шкло залізло, маттері твої! Тепер волочи, а ниви недороб-

леної не лишиш, хіба розскочишся у кусні. А ти, небого ниво, мале спасибі будеш мати з цеї старої крови, бо стара кров, як старий гній, нічого не родить; мені утрата, а тобі ніякого зиску.

Кульгаючи, він випряг коні, повів до воза та наклав перед них сіна.

- Ти, сонце, не захмурюйся на старого, що зарано робить полудень; старий не має чим ходити...

Він витяг з торби хліб, солонину та пляшку і вимивав рану горілкою; потім відірвав кавалок рукава, завив ногу і зав"язав мотузом від міха.

- Тепер або боли,або переставай, або як хочеш, а волочити таки будеш.

Напився горілки, взяв хліб, кусав його та наново сердитий вигукував:

- Це хліб? Ним лиш коня жидівського чесати, бо на добрім коні шкіру здере. Приходять до мене росом ті підтоптані: "Діду, - кажуть- - ми вам пекти будемо, прати будемо, запишіть нам поля". Ці подерті суки гадають, що я їм поле тримав? Як умру, то хай на моїм полі чічки ростуть та хай своїми маленькими головками кажуть оченаш за діда.

Зі злості шпурнув хлібом далеко на ріллю.

- Зуби здрігаються від цього макуха; пиймо, Максимку, горілку, вона гладко йде...

- Гей, мовчи, не гавкай над моєю головою; кому взявся співати? Оцьому обдертому та обгризеному дідові? Лети собі геть до неба, скажи своєму богові, що хай не посилає мені дурну птаху з співом, бо як він такий міцний,- хай мені пішле моїх синів. Бо з його волі я лишився сам на всій землі. Хай твій бог співанками мене не обманює, забирайся!

І він кинув грудкою землі в жайворонка, та жайворонок ще краще почав співати над його головою і не хотів летіти до Бога.

- Ти, пташку, ти нічого, а нічого не розумієш. Як мій малий Іван бігав за тобою, щоб тебе піймати; як шукав твого гнізда по межах та грав на сопілці, то ти тоді, пташко, розумно робила,що співала, так треба було робити. Твій спів і Іванова сопілка йшли низом, а поверх вас сонце, і всі ви сипали божий глас і надімною і над блискучими плугами і над всім миром веселим. А крізь сонце Бог, як крізь золоте сито, обсипав нас ясністю і вся земля і всі люди виблискували золотом. Так то сонце розчинило весну на землі, як у великім коритi...

- А з того корита ми брали калачі, а калачі стояли перед музиками, а молоді в квітках любилися і йшли до шлюбу, і котилася весна, як море, як потоп; та тоді, пташко, твій спів спливав у моє серце, як рівка вода в новий збанок...

- Іди ж собі, пташко, в ті краї, де ще калачів не забрали,а дітей не порізали.

Обома руками взяв він свою сиву голову та й схилився до землі.

Встид тобі, сивий волосе, встидайся, що приповідаєш та приспівуєш, як плаксива баба, бо нічо вже тобі на цім світі не поможе...

- Ех, сини мої, сини мої, де ваші голови покладені? Не землю всю, але душу продав би, аби кривавими ногами зайшов до вашого гробу. Господи, брешуть золоті книги по церквах, що ти мав сина, брешуть, що мав! Ти свого воскресив, кажуть. А я тобі не кажу: воскреси їх, я тобі кажу: покажи гроби, хай я ляжу коло них. Ти бачиш цілий світ, але над моїми гробами ти отемнів...

- Хай тобі оця синя баня так потріскас, як моє серце!..

- Та прийдіть котра до старого; ніби ви їх не обіймали, моїх синів, та не лягали в білу постіль? Та вони були, як дуби, куче-

ряві... Та принеси на руках байстрятко, не встидайся, приходь. Дід тобі всі килимки під ноги підкине, а байстрюкові порубає все полотно найтонше на пелюшки. Бо ти ходиш без вінка та плачеш від наруги.

І дід підводив обидві руки вгору й кликав ними до цілого світа:

- Ходи, невісточко, ходи до тата, нам попа не треба!

Голосно заридав, приліг до землі і нею, як хустиною, обтирав сльози і почорнів. Та ще благав дальше:

- Або приходь хоч ти, коханко, без дитини, та на твоїй шиї я побачу його руки, а на твоїх губах зачервоніють його губи, а з твоїх очей, як з глибокої криниці, я виловлю його очі і сховаю їх в моє серце, як у коробку. Я, як нес, занухаю його чупер на твоїй долоні... Коханко, приходь і рятуй старого!

- Ти ще є на світі, а їх нема жадного, то найдіть дорогу до мене та принесіть вість. Насипте студеної роси на мій сивий волос, бо він мене пече кождий, як розжарений дріт. Моя голова палиться від того вогню.

І рвав з голови сиве вложся та кидав на землю.

- Сиве вложся, пали землю, я не годен вже тебе двигати.

До решти обезсилений приліг до землі і лежав довго мовчки, а потім лагідно розказував:

- Останній раз прийшов Андрій; він був у мене вчений. "Тату, каже, тепер ідемо воювати за Україну". -"За яку Україну"? - А він підійняв шаблею грудку землі та й каже: "Оце Україна, а тут - і справив шаблею у груди - отут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, щоб обмився та й бувайте здорові!" - Як та його шабля блиснула та й мене заслїпила. "Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе Іван, бери і його на це діло; він дужий, хай вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворог з цього юріння її не витягнув у свій бік". -"Добре, каже, тату, підемо обидва". - Та як це стара вчула, то я зараз бачив, що смерть обвилася коло неї білим лантухом. Я подався до порога, бо чув, що її очі випали і покотилися, як мертве каміння по землі. Так мені здавалося, але світло на її чолі вже погасло...

- А рано вони обидва виходили, а стара сперлася на ворота та не говорила, але так здалека дивилася, як з неба. А як я їх скидав на колії, то казав: "Андрію, Іване, назад не йдіть, за мене пам"ятайте, бо я сам, ваша мама на воротях умерла..."

До самого вечора водив Максим коні по ниві та не кричав уже, геть замовк. Діти, що вівці гнали, люди, що плугами попри нього дзвонили, з ляку не поздоровляли його. Замазаний грязюкою, обдертий, кривий, він неначе западався в землю.

ж

ж ж

Пізнім вечором, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати.

- Ти, небого, геть затихла, замертвіла, якби в тебе хто ніж упхав, не годна слова сказати... Та я в тобі ще розгребу трохи вогню...

Він зварив кулешу, убрав білу сорочку, повечеряв і затих. Потім прикляк до землі і молився:

- А ти, Мати Божа, будь моєю господинею; ти з своїм сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала сина одного, а я двох.

В. Стефаник

Катруся

Як Катруся приходила до пам"яти, то мама сідала коло неї і жалібно говорила:

– Катрусе, доки ти, небого, будеш слабувати? Гроші минулися, других заробити не заробиш, хоч би і підвелася. А я повідносила гроші по ворожках. Та й з того нема ніякої користи. Правда, ворожка угадала за все, як дома діється, яка тобі біль, але коріння нічого не помагає. Відай тобі таки нема виходу...

Катруся лежала нерухомо. Водила сухонькою рукою по тварі. Сині нігті були, як її сині очі, і здавалося, що по лиці вандруе багато синіх очей, дивних блискучих. Всіма тими очима Катруся гляділа на маму і потакувала на її жалібну мову.

– Ой, нема, бідний світе, нема. А батько геть зжурився. Заходить у голову, чим тебе поховати, як умреш. Коли на тебе подивиться, та й чорніе з жури. Ми, Катрусь, геть з усього вийшли. Муки на дні лиш трошки, зерна одного нема коло хати, та й зломаного грейцера нема. Якби умерла, то й би стали, як серед води. Коли б тебе Бог хоч до осени додержав... Ей, дівко, дівко, то-то себе та й нас зневолила!

Мама взяла Катрусю чесати.

– Ти так страшно гориш, та так кашляеш, що хай Бог сохранить! Ані дранку натягнути на тебе, ані розчесати, ані вмити. Боже, Боже, як ми гіренько мучимося. Прошу Бога, аби половину тої муки на себе перебрала, та й не можу допроситися.

Сльози мамині капали на Катрусине волосся і пропадали, як вода у Піску.

– Що з тебе зробилося? Така була годна, така робітниця, що на все село! Аж нам душа радувалась, гадали, що нам легше стане із-за тебе, а то, дивись, яке легше! Коли б хоч що істки доброго, а то ми в"янемо на бараболі, а ти таки гинеш. А трудно ходити вже по хатах за молоком, вже стільки находила, що тепер нема як лица вказувати.

Мама заплітала косу.

– Не знати, нащо я квіток тобі накупувала? Увалила два леви, як у болото. Вже, відай, я тебе у ті квітки на смерть уберу...

Заплакали...

– Ану, дайте, я подивлюся на них.

Мама дала Катрусі квітки сині, білі, зелені, червоні.

Катруся перезирала їх, лице її слабо усміхалося, а сині, білі, зелені, червоні блески блукали по обличчю.

– Дай сюди, швидко, дивись, батько йде та скаже, що тобі ще у голові дівоцтво.

ж ж
ж

Катрусю поклали на віз, аби везти до лікаря. Мама, плачучи, підклала їй подушку під голови.

– Бодай я вже не дочекав вас дохторувати! Коби поздихали, то би раз поховав та й збувся!

Держав віжки від однокінки і аж чупер собі микав зі злости.

– А ти, розпаднице, пам"ятай, що, як я гроші задурно по дохторах розсію, то й тобі амінь зроблю! Я тебе без дохтора поховаю, я тобі буду дохтор. А відки ж я наберу на вас на дохторі, на аптики та на дідька рогатого?! Та мій мозилі не годен цього витримати, ой, не годен. Найняв би фіру, та ліпше вже відвезти на могилу та ви-

вернути та й збутися.Боже,Боже,що це мене найшло цієї днини.Ну, ганциго,тіпай тими безклубими боками!

Потяг конину батогом та й виїхав за ворота.

На вулиці Катруся цікаво розглядалася.Від осени багато новин настало.Вуйко Семен загородив пліт,старий Николай пошив наново стодолу.Катруся забулася і за сварку татову,так роздивлювалася на всі боки.

На полю люди орали,сіяли.Хайворонки над ним співали.Чорна рілля розсипалася під сонцем.

Катруся почервоніла і все собі гадала:

- Маю в Бозі надію,що підведуся,що ще весни не стрічу.Зараз таки найду собі роботу...Боже,Боже,найди мені ліки!

Певна була,що весни не стратить.Тато сидів на передні і довго мовчав.Врешті почав говорити.

- Дивись,днинка,як золото,а ти ходи по дохторах!

Звернувся до Катрусі.

- Скажи ти мені,дівко,що я маю з тобою робити?Лежиш та лежиш, та й ні життя, ні смерти.Я грошей набираю та набираю,та й все задурно!Коли б знав,де тобі ліки,то шукав би,а так,що я знаю?Коли б вже або сюди,або туди!І тобі ліпше,нам ліпше...

Катруся плакала.

- То,небого,нема що плакати,лиш таки що правда!Ти собі вмреш і гадки не маєш,ніби то не однаково в землі гнити?Яке сьогодні легке життя,то ліпше вмерти, а не капарити цілий вік по чужім полі!Вже грошей набрав,та ще наберу на похорон,та й на старість жиди з хати виженуть.Ех,коли б знав,що не буде тобі ліку,та й би зараз завертався додому.Добре,що то лишилося б на похорон.

Катруся заходилася від плачу і кашляла на все поле.

Тато витягнув з пазухи яблуко та й якось несміливо подав донці.Ніколи він ще не давав їй ніяких лакітків.

- Не плач,небого,я тобі не ворог.Я лиш кажу,аби задурно гроші не віднести,аби себе не скалічити та й аби тобі не помотло.Таже ти сама,дитинко,видиш,що нема відки.Я би тобі мізиннього пальця врубав та й би не жалував.Я за тебе маю у людей честь,як за хлопця,бо ти робітниця на все село.Синку,я на тебе дув,як на пінку, та й бачу,що вмреш.То видко очима,що тобі нема виходу.Ой,небого, небого,то-то маємо бідувати без тебе...Ой,будем, та будем...

Старий замовк.

- Ой,умру-умру,вже бачу,що мені нема виходу - шепотіла Катруся.

Б"їжджали в місто.

ж ж ж

Вертали додому.Сусід Николай також з ними.

- Він мені таке наспівав,що де,де,де-е-е!Мужикові до дохторів нездало ходити.Коли б,каже, багато молока пила та м"яса якого легкого аби поїдала,аби трунок собі вилагодила,аби хліба білого - де що на світі е,то згадав.Може воно у панстві помогло би,але у нашім стані то не поможе.Доста того,що як він зачав почитувати,то я таки не дослухав до кінця.Ніби було б що з того, що я б вислухав?Хай умирає так,як е.Хай вип"е ті медицини,що взяв в аптиці,та хай або вихоруеться,або як сама хоче...

- А ви ж гадаете - почав сусід,- що дохторі дають мужикові такий ліки,як панові або жидові?Бодай так здорові!Мужикові,що вткне,вткне,то й спасайся.Ніби йому хочеться мужикові доброго ліку пошукати?З паном,що день,то добрийдень,а з мужиком що?

- Коли б то,уважаете,кому порадити,а то наше яке?Поцілував у руку та й чекай,аж скажуть гроші дати...

- Найліпше було визнати у старої Іванихи.Вона,бачу,пішла до

дохтора,та й,як він зачав її шукати,то вона йому навправці:"Ой, каже,пані дохтор,дайте мені послідній лік.Я,каже,бідна баба,не маю із-за кого дохторуватися,то дайте мені послідній лік." Дохтор,бачу,подивився на бабу та й каже: "А ти відки знаеш?" "Ой,каже,звідки знаю,то знаю,але дайте мені таку рицинку на послідній лік".Як зачала,як зачала,та й дав.І до сегодні ходить...

- Коли ж бо не стало розуму запитатися.Ви гадаете,що то з паном так говорити,як вам здається?Кажи раз-два,та й забирайся,шуруй!

- Пішла баба з тою рицинкою до аптики.Дала аптекареві,а сама, на біси,мудра,дивиться,як він буде той лік вилагоджувати.То опівдала,що,як собі капнув того ліку на долоню,то й наскрізь руку перейшов.Але то лиш десь сотому удасться такого ліку дістати. А мужикам лиш такий лік вдалий,що або сюди,або туди!

- Ей,бідний світе,що я не розпитав баби,як воно треба того ліку просити!А так і гроші загубив,і нічого не поможе...То-то гідно зробив.

- Та відай нема вашій дівці виходу.Диві ться,як вона горить? Нема з неї так нічого,як з отого листка,що відчахнувся від дерева...

- Ой,нема,нема,і гроші пішли.Коли б був хоть Іванихи запитав...

- Та то видите,від чого лік.Аптикарь мае свою аптику та вмирае...

В.СТЕФАНИК

С А М О М У С О Б І

Ти будь у мене,як небо осінне,уночі - тверда.Будь чиста,як плуг,що оре.Будь мамою,що нічки темненької дитину хитає та тихонько-тихісінько до сну приспівуе.

Вбирайся,як дівчина рано вбираеться;як виходить у сад милого, і так ще вбирайся.

Шепчи до людей,як ярочок до берега свого шепче.

Ломи,як блискавка,що найдужчого дуба ломить і коле.

Плач,як ті мілійони плачуть,що тінню по світі вандрують.

Біжи,як пристрасті мої,що їх більше бабогів гонить,як сонце проміння,лови чужі пристрасті та сплітайся з ними та й разом спалюйтеся.

Як знеможеш,то сядь на вербу та дивися на став тихий.

Така будь моя бесідо!

З ЛИСТА В.СТЕФАНИКА НА УКРАЇНУ

...Стою на вуглі своєї хати і простягаю до Вас руки.Поздоровте від мене всі думі таланти у Вас і привітайте Олену Пчілку та тіні Лесі Українки і Михайла Коцюбинського.Ви молоді передайте мій найнижчий поклін Михайлові Грушевському,Сергієві Єфремову і Агафангелу Кримському.

"Світ",Ч.6,1927 року.

--оОоо--

М.ЗАХАРЧЕНКО

Синя курочка

Хоч була ще властиво зима, - день видавався весняним.По весняному зеленіли рештки торішньої трави попід уламками п"едесталу якогось пам"ятника,по весняному бігли спід обгорілих руїн струмочки води,і по весняному жваво виглядав натовп,що майже безперестанним потоком вливався і виливався з широкого східчастого тунелю підземної міської залізниці на Anhalter Bahnhof"і.

Лише Петрик не виглядав по весняному;може тому,що засмальцьована вухаста шапка з обскубаним кролячим хутром нагадувала холодну злидарську зиму,може тому,що в жовто-зеленавих тонах його обличчя не було вже нічого бадьорого,задиркуватого,а може й з яких інших,непомітних на око причин.

Величезні Петрикові черевики голосно човгали ямкуватим,згризеним фосфором запальних бомб хідником,обтрепані рукава маминої ватянки безперестанку зсувалися вниз,але Петрик,не зважаючи на всі ці дрібниці,простягав поперед себе власними руками зроблені курочки і час від часу погукував:

- Хвунцик хвеник!Хвунцик хвеник!

Аж чотири дні майстрував Петрик цих курочок.Наївно незграбні дзьобали вони уявне зерно,слухняно вклоняючись під вагою дерев"яної гирьки,що плавно погойдувалася на шворочці.

Найбільші труднощі виникли,коли курочок,вже цілком закінчених, не було чим пофарбувати;але Петрик вагався не довго - з уламка хемічного олівця зробив він чорнило і,наперекір усім законам природи,пофарбував своїх курочок у яскравий фіялковий колір;але, на Петриків погляд,курочки були сині.

- Хвунцик хвеник!Хвунцик хвеник!

Петрик заробляв гроші.О!Як вони були потрібні,ці гроші!За них можна купити і "хвишпасту" і "герінгзаляту" або й пива.Пиво теж добре;так ніби тобі й вода,а ніби й не вода,а все таки ліпше,ніж нічого.Та й мама пива нап"ються,може їм легше буде,бо все плачуть та плачуть.

Огрядна німкеня спинилася перед Петриком. Він звичним рухом збив шапку з очей аж на лоба і,не чекаючи,вигукнув:

- Хвунцик хвеник!Купіть!

І загойдав,загойдав гирькою.Сині курочки наперебій одна перед одною,весело застукотіли дзьобами.

Стомлене обличчя німкені розквітло блідою посмішкою.

- Was kostet? Fünfzig Pfe....

І не доказала.Пронизливо,тужно і лячно заревіла сирена.Десь трохи далі,тим же розпачливим тоном,обізвалася інша,а далеко, десь зовсім далеко,сирена занила дражливо і страшно,як поранений дикий кінь.

- Алярм?

- Алярм!

- Алярм...

Люди не йшли - люди бігли.Жінки,діти,візочки з немовлятами, старі фольксштурмісти,складані стільчики,чоловіки,валізки,полонені італійці,коци і знову діти і знову стільчики...

Глухий тупіт безлічі ніг.Холодний,звичкою стримуваний жах.Вперед,далі,глибше під землю,глибше...глибше...глибше...

Відтертий натовпом Петрик лишився надворі.Скулився у клубочок, притулив до грудей своїх курочок і приник до холодного муру.

Скаженим ходом підлетів деренчливий трамвайний вагон і різко зупинився недалеко від Петрика.Водій сплигнув на брук,кинувся до

тунелю.Запримітив Петрика,гукнув до нього кілька слів,але,не дочекавшись відповіді,махнув рукою і побіг далі.Петрик його не зрозумів.

Небо тяжко дзвеніло.Трепетно дрижало густе повітря,від залізного реву холонула кров,а оглушлива порожнеча з брязкотом котилася по завмерлих вулицях.Літаки наближалися.

Ось уже близько...Ось зовсім тут...Ось... над голов...

А-а-а-х...а-а-х...а-х...

Земля в жаху здригнулася.Петрик щільно заплющив очі й тісніше закутався у свою латянку.

Господи!І навіщо було їхати...А вдома ж... вдома й дідусь залишилися...сиві...над ставом...а в ставу карасі...сонечко перебігло стежечкою аж із того берега...,а очерет тільки: шшш-шш-ш... хитається...попід самим берегом,на мілкому рибка дрібнесенька грається,в очереті, - а очерет тільки: шшш-шш-ш...

ж ж
ж

Знову завили сирени;але втомлено-радісно,глухо й заспокійливо. Літаки відлітали на захід.

З підземель,із тунелів і схованок виходили люди.Із тунелю підземної залізниці виходили вони густо напудровані вапняним пилом з розбитого склепіння.Скроплені кров"ю обличчя,роздертий одяг і... розпачливо-радісні усмішки.Це - щасливі.Нещасливі лишалися там.

Люди виходили.Але весняного дня вже не було.Чорне,звуглене небо тяжко звисало над розтерзаним містом.Полум"яні стовпи хижо дерлися у його скаламучену височінь і безсило спадали вниз рясними дощами чорного попелу.

Площі не стало.Там,де був її центр,сплівся велетенський клубок трамвайних проводів,а навкруги палахкотіли смолоскипи будинків.

Край площі,над величезною ямою, безсило лежав розбитий трамвайний вагон.Яма була до половини залита брудною,пінявою водою, а на її брунатній поверхні тихо кружляла синя курочка.

Берлін палав.

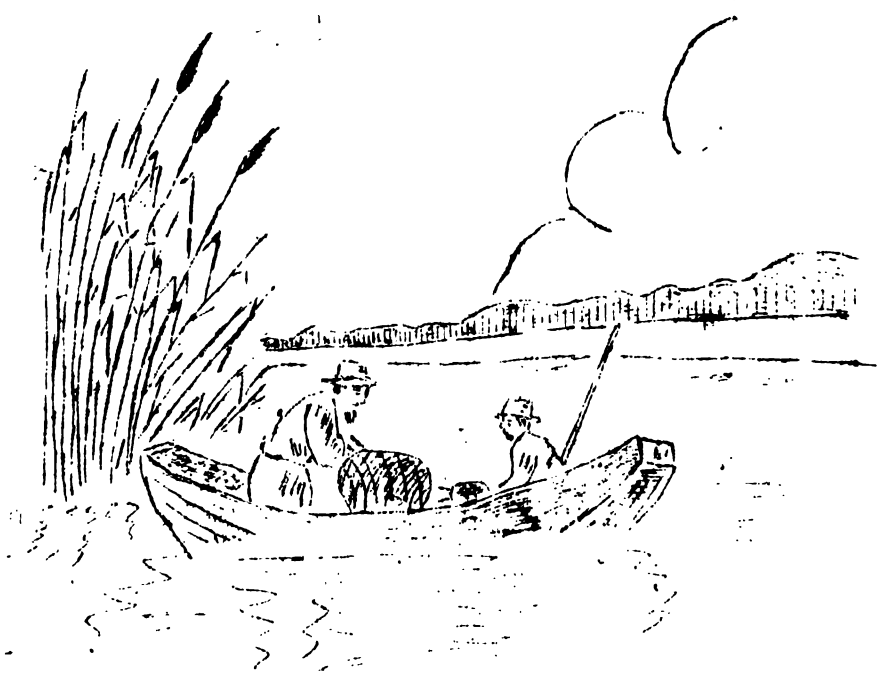

Перед бурею

уривок

з першої частини

трилогії

"ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ"

ЧЕТВЕРТА ДІЯ

Картина сьома

Головна квартира Хмельницького під Ковтими Водами. Гетьманський намет. Вечір. Гетьман за столом. Перед ним полковник Максим Несторенко.

Я В А I.

/Хмельницький і Несторенко/

НЕСТОРЕНКО – ...Іще, пане гетьмане, серед козаків недобрі чутки пішли.

ХМЕЛЬНИЦЬК – Що таке, полковнику?

НЕСТОРЕНКО – Пішла поголоска, що по Дніпру попливла більша частина польського війська і нас з Кодака хотять зайти в хвіст... І що коронний гетьман, Микола Потоцький, навмисне тримає нас під Ковтими Водами, щоб зробити нам пастку.

ХМЕЛЬНИЦЬК – Навіть таке?

НЕСТОРЕНКО – Еге. І що...

ХМЕЛЬНИЦЬК – Що ще?

НЕСТОРЕНКО – /мнеться/

ХМЕЛЬНИЦЬК – Говоріть сміло, пане полковнику.

НЕСТОРЕНКО – І що ви з ними в змові.

ХМЕЛЬНИЦЬК – З ким?

НЕСТОЕНКО – З поляками.

ХМЕЛЬНИЦЬК – Так. Що ж ви, полковнику, на це відповіли?

НЕСТОРЕНКО – Я, пане гетьмане, говорив, що це брехня, ворожа поголоска, але... козаків це не переконує.

ХМЕЛЬНИЦЬК – /встав/ Все, пане полковнику?

НЕСТОРЕНКО – Все.

ХМЕЛЬНИЦЬК – Ідіть до козаків, перевірте, звідки ідуть ці чутки, знайдіть того, хто їх розпускає і покарайте моїм іменем. А про виконання цього повідомте мене. Все.

НЕСТОРЕНКО – Пане гетьмане, коли я буду робити щось такрго, то мене козаки розірвуть.

ХМЕЛЬНИЦЬК – Ага. Так ви боїтеся смерти від козаків, що збунтуються проти вас? А що тоді я маю сказати, як усе військо низове стане таким? Ну, подумайте. /Несторенко мовчить/. Мовчите. Так ще раз повторюю: або виконати мій наказ, або зголосити, що полковником ви бути не можете і проситесь в козаки. Зрозуміло?

НЕСТОРЕНКО – Так, пане гетьмане. Все?

ХМЕЛЬНИЦЬК – Все.

НЕСТОРЕНКО – Дозволите йти?

ХМЕЛЬНИЦЬК. – Так. /Несторенко вклонився. Вийшов. Павза. Входить полковник Шумейко/.

Я В А II.

/Хмельницький і Шумейко/

ШУМЕЙКО - Чолом панові гетьманові!
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Чолом полковникові Шумейкові!/вітаються/Ну,що нового?
ШУМЕЙКО - Кепська новина,пане гетьмане.Козака Самсику,що від нас пішов до козаків Ганджі,поляки схопили,на тортурах мучили і на палю посадили.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Це зле./павза/ Значить хтось його видав?А що розповідає той,що прибув з цією вісткою?
ШУМЕЙКО - Каже,що другого дня,як прибув Самсика в стан реєстровиків,розшукувано серед них людину з червоними руками...
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так?
ШУМЕЙКО - Так.Розшукувано людину з червоними руками,а як набрели на Самсику,зразу схопили.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Значить хтось видав./павза/Шкода.Але нічого не вдієш.Чи ж встиг він щось зробити?
ШУМЕЙКО - Так.Наша відозва серед козаків Ганджі відома.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Відома кажеш?Це добре.../пильно подивився на Шумейка/А чого,Прокопе,в очах у тебе сум?
ШУМЕЙКО - Сум?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так,сум.
ШУМЕЙКО - У мене сум?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так.У тебе в очах сум.
ШУМЕЙКО - Та...ні.Це так.Шкода козака.Ну і...правду скажу... моторошно від чуток,що звідусіль пливуть.Але я не боюсь.Ні-ні!Боронь Боже!Навіть як би і зараз смерть.А...от діла шкода,якщо провалиться.Але це я тільки вам.Тільки гетьманові це...А з козаками я о! який.Співаю,бадьорусь./випрямився і насупив брови/А собі кажу:Прокопе!Кріпись!
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /сміється/Це добре.Це добре...Прокопе,що ти такий щирий старшина.Але все таки,як пильно на тебе подивитися,то хоч як ти струнчишся і нахмуришся,а видно,що там,глибоко тебе щось гризе.А цього не повинно бути!не повинно!Вже як ми взялися за цю велику справу,то тут для нас самих,для нашого отого,що глибоко сидить і керує нами,нема місця.Розумієш, Прокопе?Нема місця!Бо робимо все це не собі,а тим, що в мілійонах мають народитися після нас.Розумієш?
ШУМЕЙКО - Не зовсім,пане гетьмане.Але я тільки одно знаю:оттак,як подивлюся на вас,то й зразу мені стає легко Так здається,якби над самим краєм прірви стояв,а як би вгледів вас,то...була б вона мені рівчаком по коліна.Я...пане гетьмане,не вмію тільки сказати.А так я дуже добре добре розумію.Але я затримую вас та й самому бігти треба.Все,пане гетьмане.Чи не буде якогось наказу?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ні,Прокопе.Іди з Богом.Тримай козаків у руках та.. тобі і казати не треба цього.Ти сам знаєш.

/попрощалися.Шумейко вийшов.Входить охоронець./

Я В А III.

/Хмельницький і охоронець/

ОХОРОНЕЦЬ - Пане гетьмане!Козак Павло Гога.Накажете прийняти?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Павло Гога...Павло Гога...Ага.Так.Прийняти.

/охоронець вийшов.Входить Павло/.

Я В А IУ.

/Хмельницький і Павло/

П А В Л О - Чолом, панові гетьманові.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Здоров, здоров, козаче! Ну, як тобі ведеться се - ред козаків? Чим невдоволений? Які маєш жалі?
П А В Л О - Все гаразд, пане гетьмане. Ніяких жалів не маю. Ведеться мені серед війська запорізького дуже добре. Але...
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Що "але"?
П А В Л О - Трохи мені нудно тут без справжнього діла. Отже, я прийшов просити пана гетьмана дати мені якусь роботу... таку, щоб і ворога поконати, війську запорізькому слави придбати і собі чести замати. Діла прошу, пане гетьмане!
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Діла просиш? А якого ж діла ти хотів би?
П А В Л О - На той бік піти, ворогам допекти і сюди щось при - нести.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- На той бік?... Але ж небезпечно! Ризику багато!
П А В Л О - То нічого. Хто не ризикує, той не козакує. А мені до ризику не звикати.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Кажеш до ризику не звикати... Ні, не варт це робити. Вже ми втратили одного козака, що пішов на той бік. Досить. Не маю тобі окремої роботи. А як хочеш йти - затримувати не смію. З Богом. Але назад жду з перемогою. Бувай здоров!
П А В Л О - В такім разі... До вольте коронного спіймати і на аркані вам передати.
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Охо-хо! Важку задачу береш, козаче! Не так легко це робиться! Бувай здоров! /П вло кланяється і йде до виходу, але на нього налетів і ледь з ніг його не збив Богун. Подивилися один на одного, усміхнулися і розійшлись/.

Я В А У. /Хмельницький і Богун/

Б О Г У Н - Чорт його знає, що робиться! Трое сіл козаки Кривоноса пограбували! Села спалили! Гетьмане! Та вкороти ж йому руки! Це ж... це ж...робота для ворога
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- /встав, забарабанив пальцями по столі/. Так... Що ще?...
Б О Г У Н - А хіба цього мало?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Цього, Богуне, може навіть і забагато. Але...треба потерпіти. Треба потерпіти, Богуне.
Б О Г У Н - Ти думаєш?
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Так.
Б О Г У Н - /Прислухається/. Здається, він і сам йде...
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ- Ото добре. Ти з ним можеш говорити, як хочеш. Я ж тимчасом мушу почекати. За ним козацька сила, що не хоче визнавати на собі уздечки... Зрозумів? Але потім все це виправимо... /відчинилися двері - на порозі Кривонос/.

Я В А УІ. /Тіж і Кривонос/

Б О Г У Н - О, і Кривонос тут! Розкажи, полковнику, чого накоїли твої козаки... Бо і моїм завидно.
КРИВОНОС - Як то накоїли? Чого ти, Богуне, встряваєш туди, куди тебе не просять?
Б О Г У Н - Не встряваю, а говорю при гетьманові, що твої козаки грабують, а тим їм потуряєш і другим охоти піддаєш!
КРИВОНОС - Грабують?.. Дурний ти і дурна твоя мова, чув?
Б О Г У Н - Кривоносе! У мене шабля ось! Я тобі вкорочу твого носа, як ти будеш таке патякати!
КРИВОНОС - Замовчи, сучий сину, шляхетське кодло, бо я зараз

з тебе мокре місце зроблю!

БОГУН - /хапається за шаблю/. Ах ти ж, розбішако.../схоплюється Хмельницький/.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Полковники! Полковники! Годі!!! /схопив Богуна за руку, одвів Кривоносову руку, що замахнулася вдарити Богуна/.

КРИВОНОС - Третій день козаки голодні сидять! Ляхи худобу нищать, все беруть... А мої що?... Зубами кляцати будуть? І крім того... мої тільки з панами мають діло!

БОГУН - Брешеш! Курей з села тягли! Подушки на вітер пороли!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Перестань, Богуне, годі!

КРИВОНОС - Я можу показати, як хочеш, твоє місце! Ти мені не отаман! Я сам собі отаман!.. І хто спробує мене вчити - голову одсічу і на смітник викину! Я Кривонос!... І цим все сказане... /павза/.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, ти вже заспокоївся?

КРИВОНОС - Я завжди спокійний.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Я питаю, Максиме, а тепер спокійний?

КРИВОНОС - /підвищеним тоном/. Та спокійний же! Кажу ж, що спокійний! Якого чорта!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /спокійно/. А чому ти до мене кричиш? Я ж до тебе не кричу?

КРИВОНОС - Ти?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Я.

КРИВОНОС - Бо ти... хоч і гетьман, але не можеш на мене кричати.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /перемагаючи себе/. Вірно, Максиме... Не можу... Знаю я, що ти... добрий полковник. Знаю. Сядь. /до Богуна/. Полковнику Богун. Кодних вісток не маю від Вовченка, Топіги і Чорноти. Що це таке? /жартома/. Може їх полки перейшли на сторону Потоцького?

БОГУН - Зараз пошлю віступів.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Прошу тебе. Розпорядись. /Богун вийшов/.

Я В А УП. /Хмельницький і Кривонос/

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - В тебе добрий тютюн, Максиме?

КРИВОНОС - О! Хіба ж такий! Від самого султана подарунок на тому тижневі прийшов! Хочеш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Дай. /Кривонос дістає капшука. Хмельницький набиває люльку. Закурює і Кривонос. Курять/. Ну, так що ж там, Максиме, з твоїми козаками? Як живуть?

КРИВОНОС - Живуть, як і я.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Це добре.

КРИВОНОС - А Богунові вкоротити язика. Бо коли ти не вкоротиш, то я йому його вкорочу.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Вам, я бачу, обом бою треба. Без бою ви, як бджоли в хмарний день біля вулика: сердиті і самі себе кусаєте. /павза/. А ти, Максиме, яку у чомусь маєш потребу - кажи мені. Невже справді твоїм козакам нічого було їсти, що поперлись грабувати своїх?

КРИВОНОС - Знаєш, Зиновію,.. Тобі я скажу правду.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, кажи, слухаю...

КРИВОНОС - Не в тому річ! /встав, заходив по хаті/. Не в тому річ, Зиновію... що козакам їсти не було

чого. Це я Богунові сказав так. Та і тобі скажу, як по старшинському запитаєш.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - А як по приятельському?

КРИВОНОС - А як по-приятельському, то знай:не можемо ми інакше.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Як то?

КРИВОНОС - А так. Ти, Зиновію, тільки подумай добре: хто такий козак-січовик? Душа рідна степу! Лісів! Незаюдненого Низу! Він - як той звір! Принеси йому сьогодні їсти й пити. Принеси медів, горілок, печені, смажені. Посади його у багаті хороми, палаци. Дай усе. І скажи: "На, козаче, їж і пий. Їж і пий і ні про що не думай! І він все відсуне, відштовхне, відкине геть. Ну, що йому з усього того, коли не буде він гуляти по степах, не буде бити, ламати, нищити і на власну руч добувати, що йому до вподоби? Та йому ті добра смердіти будуть здохлятиною! Це все одно,що вовка ти посадив би в клітку і їсти йому давав, а він тобі за якийсь там час здох. Так і козак, Зиновію. І так само я! Нам волі треба! Простору! Битв! Небезпек! О, тоді ми козаки! А без цього? Та хай йому хрін, щоб ми запорожцями звались! Ти розумієш мене, Зиновію? Розумієш?.. /нахилився близько до нього/. Як не б"ю, не ріжу, не грабую - я не можу жити. Сам я такий, і козаки мої такі. Це вони знають і до чорта в зуби підуть за мною. Розумієш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Розумію.

КРИВОНОС - Тобі, Зиновію, я це кажу, бо бачу, що ти козак і мене зрозумієш. Так?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Так, Максиме... Я тебе розумію.

КРИВОНОС - Ну і добре, що ти мене розумієш.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - /по павзі/. Максиме!

КРИВОНОС - Ну?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - А чи не маєш ти ще чого мені сказати, як твоєму приятелеві?

КРИВОНОС - Ще?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Еге.

КРИВОНОС - Знаєш, Зиновію... Я... Ну, чорт з тобою! Скажу тобі ще одну правду.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Кажи.

КРИВОНОС - Ненавиджу я, що ти гетьман над усім військом запорізьким, а не я. Чуєш?

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Чую.

КРИВОНОС - /зітхнув/. Але я тут нічого не можу вдіяти...Ти хитріший за мене... Я міцніший за тебе... кращий я козак, але ти... ловкіший. І через те тебе всі поважають, а мене на другий день убили б такі гади, як Богун. Чорт з ними! Гетьмануй!.. Ти козак не кепський!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Дякую за щирість. Але я, Зиновій Хмельницький, прошу тебе все роби, щоб я знав. Добре?Обіцяєш?

КРИВОНОС - /подумав/. Добре. Обіцяю.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну і все. Щось маєш мені ще сказати?

КРИВОНОС - Ні, це все. Тепер мушу йти... Бувай здоров! Не сердься на мене, бо я козак щирий. Що на думі, те й на язиці...

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Та бачу, бачу... Бувай. /Кривонос повагом пішов/

Я В А УШ. /Хмельницький один, потім Богун і Шангирей/

/Хмельницький проймовся по хаті. Став. Замислився. Входять Богун і Шангирей/

БОГУН - Радісні вістки, пане гетьмане!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Що таке?

БОГУН - Реєстрові козаки, що плили по Дніпру з німецькою піхотою, поперевертали човни, потопили німців разом з комісарами, а самі пробиваються до нас!

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - В добрий час. Зараз же, Федоровичу, заготовте лист до Тогай-бея, щоб тисяча татарських кінних ників, кожен з вільним конем, виїхали до Дніпра, забрали повстанців і привезли сюди. Негайно!

ШАНГИРЕЙ - Так, є, пане гетьмане! /вийшов/.

Я В А IX. /Тіж без Шангирея/

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Ну, здається, і нам скоро почнеться робота. Треба, Іване, і то негайно, тих козаків, що принесли цю вістку, переправити на той бік Жовтих Вод до реєстрових, що ідуть сушею... щоб і вони, як їхні товариші на Дніпрі, повернули проти своїх властителів. Добре?

БОГУН - Чудово, гетьмане! Біжу! /пустився йтп/.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ - Почекай! /Богун став/. За години дві - збери всіх старшин і приходьте. Так думаю, що взавтра дасть Бог розпочнемо діло...

...Муж справді імени гетьманського достойний.Сміло на лихо дивиться і перед лихом не відступає.Тіло його жадними трудами не знесилюється і ніякими ласощами переможене не може бути.

Мороз і спеку терпить однаково.Їжі і питва споживає стільки,скільки для життя потрібно.Сон його не перемагає ні вдень,ні вночі.

Але коли від державних і військових справ вільний,то тоді трохи відпочиває,але не в дорогоцінних ложах,а на постелі,яка военному мужеві личить.Коли лягає спати - не турбується,щоб окреме місце для того мати,але серед гурту вояків,ні трохи про те не думаючи,тихо сон приймає.Зброю і коня має нічим не ліпших від інших. Багато-багато разів бачили його військовим плащем вкритого між вояками від трудів втомленого відпочиваючим.Перший в бій і останній з бою в кінці його виходив.

ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО за літописом Граб"янки.

В КУТОЧКУ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Столин - невеличке містечко, що позначене на мапі під 26 50 сх. від Грінвіча довготи і під 51 50 півн. широти. Це місто - приблизно середина трикутника, що приходиться поміж ширше знаними містами: Пінськом, Туровим і Сарнами. Свою назву, за місцевими переказами, Столин дістав від того, що до нього можна дістатися, лише переїхавши "сто лин", чи то ста паромів, які ходять на линвах /сталевих канатах/. Розкинувся Столин на лівому березі р. Горинь, в 45-ти кілометрах від місця, де Горинь вливається у Прип"ять, на рівній пісковій місцевості, з усіх боків оточеній Пінськими болотами, порослями сосновими й чорними лісами.

Тридцять п"ять років тому, Столин був типовим поліським жидівським містечком з місцем осідку "пристава" й "волості", як найвищого начальства; лікарня і "двухклассное училище" були головними його культурними інституціями. Церква, костел, синагога говорили про національний склад його населення. Жидівські "бакалеї" та "мануфактури" свідчили про торгове значіння міста. Столин славився грибами, ягодами, саморобним полотном, дерев"яною посудою, деревом, худобою, чобітьми. До того ж він був "столицею" знаного серед жидів своєю ученістю рабина Перлова. У двох кілометрах од нього в с. Маньковичах містилася ординація знаних польських багатіїв Радзивилів, що землі мала майже стільки, скільки має хіба ціла Бельгія. Ця ординація сюди була перенесена десь на початку цього віку із сусіднього Давидгородка.

Положений у шести клм від залізничної станції Горинь на лінії Сарни - Лупинець, Столин жив тоді майже півсонним життям, яке "розбурхувалось" хіба тоді, як приїздив до ординації Радзивил, або виїздив за границю на курорт Пердов.

Адміністративно Столин в ті часи входив, як волость, у склад Пінського повіту Мінської губернії, що ніби мало свідчити про його етнографічний білоруський характер.

Так було. Але перша Всесвітня війна, що змінила взагалі так багато у світі, перевернула все шкереберть і в Столині. Найперше, Столин пережив російську революцію; пожив дещо часу під Україною; діждався Польщі.

Саме тепер, під Польщею в 1923 р. став повітовим містом. Почесне становище поміж іншими містечками околиці, дало Столину кільканадцять мурованих дво- і триповерхових будинків і причепурило його назовні. Становище повіту дало йому більш упорядковані хідники, електрику, деякі мощені вулиці, шосейне сполучення із залізничною станцією. Але, разом із тим, його церква обернулася в костел, бо захопила її так звана, ревіндикація, а на місце ревіндикованої поляками - збудувалася православними нова.

Сильніше загула на вуличках Столина польська урядова й неурядова /серед жидів/ мова. Тон міста взагалі підпорядкувався Варшаві, чого не було помітно в часи попередні - з Росії й короткотривалої влади української. Загально наставлене завжди на Маньковичі, місце осідку польського багатія, з іменем якого в"яжеться кількасотлітня традиція старих часів Польщі, - Столин за Польщі став справжньою столицею Радзивілівського князівства.

Сам Столинський повіт - це фактично маєтності цього магната, тому не дивно, що з Радзивілівською ординацією він був економічно пов"язаний. А власне і повітом став він тому, що цього вимагала ордінація, яка бажала в себе на місці мати всі потрібні влади.

Останне було тим більше Радзивілам вигідне,що місцева влада сама боялася магната:напр.,скарбові уряди цілими роками не стягали податкових залеглостей з ординації на терені повіту.

Між 1920-1923 рр.Столин був прилучений як гміна,до Сарн,що тоді підлягав Волинському воеводству,яке вважалося "українським"

Столинський повіт складався з 5 польських гмін /районів/ а саме:Столин,Висоцьк,Давидгородок /або Хорськ/,в дьох кілометрах, де власне і був уряд гміни/,Березів,Плотниця.

Прихід на Україну Совітів у 1939 р. приніс в адміністратив - ний поділ цього куточка ту зміну, що через Столинський повіт пройшла Українсько-Білоруська границя. Висоцький район і південна частина Березівського одійшли до УССР, решта до БССР, як рой они - Давидгородецький, що тепер забрав у свій склад і північ кол. Березівської гміни, Столинський і Плотницький.

Прихід на Україну німців літом 1941 р. приніс нову зміну. Від серпня 1941 р. Столин, Плотниця й Березів стали одним Столинсь - ким районом. Окремо залишилися, як райони - Давидгородок і Висоцьк. А всі три увійшли в Столинський гебіт генерал-губернаторства Волині й Поділля та в райхскомісаріят України.

Як із наведеного видно, на протязі зовсім недовгого часу, терен цього куточка землі не раз міняв свого господаря, не раз кроївся адміністративно все на інакший лад.

За царської Росії - це волості /ще були тоді і Городно і Теребежів/ "білоруської" Мінської губернії.

За України, як положений на південь од р.Припяті, що завжди вважалася природною границею етнографічної України, - Столин належить до Сарненського повіту. По переході до Польщі - він спочатку зараховуються до українських "кресів", бо разом із Сарнами включається до складу Волинського воєводства. Але вже дуже скоро "перероблястся" на воєводство Поліське, разом із Сарнами, а затим в окремий Столинський повіт, щоб приділившись до Полісся - кілька літ пізніше обернутися в край "тутешней людності",в край "поліщуков".

Отже Сталин і його повіт - це місцевість, де стикаються терени білоруської й української людності. Правда, етнографічна українська границя на мапах скрізь подається в цій місцевості по річці Припяті, як природній границі розселення українського племени. Ознайомлення автора на місці переконус, що тут людність скрізь говорить виключно по-українськи, і тільки в селі Колодна чути білоруську вимову. Комунікаційне тяжіння цього краю до півдня - Сарни і сходу - Овруч, де людність українська, і однакове сусідство на заході з півднем Пінщини, яка теж виразно українська; сдрізаність непроходними болотами побережжя Припяті з півночі, - все це мало б свідчити про те, що тут - може як ніде інде - легко й ясно природа сама поклала етнографічний кордон поміж народами-сусідами.

Але тим часом політика і тут робила свос діло. І цей край краяли й перефарбовували, на різні лади, затушовуючи її природній, натуральний колір етнографічний-український.

Останній польський перепис /1931 р./, що був проведений і опрацьований під гаслом, людність польська й непольська /"тутешні"/, дала в своїх наслідках і на Столинщині стільки "поляків", якими в часи перепису 1921 р. і не пахло,- що людина ознайомлена з життям на місці могла хіба ва ці висліди розвести руками. Таке було тим більше дивним,що місцевої польської людности в цьому краї винятково мало,бо навіть села Столинщини зі значною кількістю католиків,що їх тут кілька е /Осова,Купіль,Слобідка, маньковичі,Будки,Видигорець,Городне і Ричиця/ говорять виключно

Мапа Столинського району

по-українськи.

Ми маємо змогу на цьому місці подати дійсну етнографічну картину розселення людности Столинського району, яка доводить, що переважаюча більшість людности Столинщини - українська. Це обгрунтовуємо даними перепису, переведеного Столинською районовою управою 30.X.1942 р.

Звичайно по тій даті ще пережив цей край - знищення німцями жидівської людности, вивіз людности на роботи до Німеччини, нарешті відхід німців, що супроводився поголовною евакуацією всіх мужчин, що могли бути взяті Совітами до армії. Та, звичайно, коли Совіти не зробили вже пізніше тут своїх нових депортацій, - то в істотному етнографічний характер краю в Столинщині й по нині не змінився, хіба чисельно - кількість людности тут зменшилася.

А тепер, раніше ніж подавати висліди, дещо про самий згаданий перепис.

Літом 1941 р., під натиском німецької армії, що переможно посувалася на схід, Совіти відступили з теренів Польщі. Прихід німців скрізь провадив за собою організацію місцевою людністю власної влади, що - натурально - мала бути така, яка та місцева людність.

В Столині, як і скрізь по околишніх південних, західних і східних повітах, утворилася українська влада. Поляки Столиншини, що до Совітів /1939/ тут господарювали, були в переважаючій більшості елементом напливовим, не місцевим. А що це були люди в більшості з колишньої адміністрації, урядництва та польської лісової охорони маєтків Радзивила, - вони стали в значній кількості вивезені Совітами за Урал. Тим самим Столинщина в деякій мірі позбавилася штучної польської полуди міста й нових урядів.

Сам собою на світло денне виступив тепер природній етнографічний природний колір краю. До влади приходили місцеві українці, а з тим появлялися українські уряди, на них замаяли українські прапори й тризуби. Тоді поляки й жиди, що в самому місті творили великий відсоток людности й були вже зрусифіковані /розполонізувалися за 1939-41 рр./, - стали творити опір. Рештки вивезених стали метушитися. З повіту постягали всіх, хто ще де був і земляків-осадників, службовців польських фільварків, урядовців - і почали творити свою міліцію. Провідники почали оббивати пороги німецьких урядових установ, доводячи, що вони мають прийти до голосу, бо то "земля польська".

Тим часом наступала осінь 1939 р. Мав по школах розпочинатись навчальний рік. Ставало питання: як учити? Чи знов учити по-польськи "тутейших", що сами себе завжди звали й звуть українцями?

В цей саме час почала запроваджуватися в краю німецька адміністрація. Її і бомбардували своїми напосіданнями рештки докучливих польських діячів минулого. Щоб розв"язати питання, або вірніше, щоб паралізувати документально безпідставну мрію поляків, - районова управа Столину ухвалила провести перепис людности, чи вірніше опит населення. А щоб він був тим більш об"єктивним, - зроблено було все так, щоб пришов він в атмосфері найбільшої волі, при відсутності хоч найменшого примусу. На спеціально виготовлених блянках людність запитувалася, за кого вона себе вважає. Кожний дорослий мав дати за себе відповідь сам особисто. За дітей давали відповідь батьки. Кожна картка - відповідь була іменна і мала бути підписана особисто тим, хто її заповнив. Наслідком цього опиту появилося зведення, яке тут друкується.

ЗІСТАВЛЕННЯ З ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ СТОЛИНЩИНИ ЗА СТАНОМ НА 30.X.1942 р.

Число сільської управи	Назва сільської управи	Загальна кількість населення	Національність			
			Українці	Білоруси	Поляки	Інші
	Столинський р-н					
1.	Білоуша	2896	892	1932	60	12
2.	Бережне	2334	909	1339	46	40
3.	Бор-Дубенецький	609	11	598		
4.	Бухличі	945	869	72	4	
5.	I.Бережці	1124	1120		4	
	II.Гольці	869	869			
6.	Видибор	1201	1063	14	114	10
7.	Викоревичі	1265		1265		
8.	Вороні	1292	982	292	18	
9.	I.Глинка	1004	64	929	11	
	II.Хутір Товща	146	20	85	41	
	III.Хут.Могильне	158		126	32	
10.	Городне	3348	717	2400	175	56
11.	Деревна	658	9	649		
12.	Дубой	1917	1854	7	53	3
13.	I.Дубенець	726	628	73	15	10
	II.Мосильне-Ястреб	288	143	142		3
14.	Холодне	1157	3	1153	1	
15.	Маньковичі	1623	14	1464	124	21
16.	Нечатів	1168	1034	124	10	
17.	Овсемирів	966	940	26		
18.	I.Осовці	388	388			
1	II.Ворсинь	300	300			
	III.Теребеще-Ком	333	333			
19.	I.Осова	426	123	7	296	
	II.Видиборець	193	50		143	
20.	Отвержичі	856	807	38	11	
21.	Ольмани	1229	24	1161	14	
22.	I.Плотниця	2410	2387	9	14	
	II.Бродче	380	380			
23.	Річиця	1695	47	1425	177	46
24.	Рухча I.	799	306	490	3	
25.Р	Рухча II.	491	474	5	11	1
	Кострів II.	469	469			
26.	Радчицьк	1950	21	1923	5	1
27.	Струга I.	1384		1361	23	
28.	I.Узляже	130		130		
	II.Устимче	70		70		
	III.Островецьк	91		87	4	
29.	I.Стахів	2448	2362	84	1	1
	II.Короб"е	125	81	34	10	
30.	Ситицьк	645	644	1		
31.	Теребежів	1221	1070	83	37	31
32.	Федори	1306	1248	53	5	
33.	Цмінь I,II	756	652	104		

Віровизнання				Кількість земель на господарство				
православ.	римо-катол.	грекo-катол.	інші	0-5 гект	5-10 гект	10-25 гект	25 гект. і більше	Разом господарств
2747	60		89	412	153	25		590
2285	46		3	378	96	27		501
582			27	56	50	30	4	140
941	4			88	95	48	231	231
1117	7			219	13	1		233
869				172	1			173
1079	114		8	72	90	81	14	257
1130			135	220	46	1		267
1269	19		4	137	108	31	1	277
979	11		14	100	105	7		212
105	41			15	14	15		44
126	32			7	7	16		30
2755	181	322	90	211	268	245	34	758
641	17		17	122	18	1		141
1859	57		1	257	122	34	1	414
703	22		1	93	47	17	5	162
288				45	16			61
1144	1		12	66	114	76	3	259
1347	155	1	120	184	93	9		286
1159	9			51	116	84	5	256
896			70	150	55	2		207
388				75	8	2		85
298	2			53	10	1		64
333				53	19	12		84
130	296			72	11	1		84
50	143			43	6			49
834	11		11	104	67	23		194
1185	44			225	19	1		245
2095	15			448	44	2		494
380				61	10	71		71
1486	184		25	148	114	40	1	303
794	5			125	46	4		175
475	16			12	33	56	4	105
469				56	32	10		98
1925	5		20	217	132	57	1	407
1214	23		147	244	43	7		294
130				7	17	2		26
70				7	9	1		17
87	4			5	4	4	5	18
2447	1			354	65			419
115	10			21				21
645				93	46	2		141
1183	38			175	46	11	1	233
1248	7		51	88	136	33		257
756				30	77	46	14	167

Число сільської управи	Назва сільської управи	Загальна кількість населення.	Національність			
			українці	білоруси	поляки.	інші.
34.	I.хут.Юниське	238	237		1	
	II.с.Юнище	419	417		1	1
	III.х.Столинські	632	584	1	39	
	IV. х.Крушин	190	159	15	16	
35.	Перебороди	1347	1337	1	9	
36.	Будимля	786	725	4	57	
37.	м.Столин /магістрат	3179	2293	568	278	40
	Разом:	52580	30059	20344	1893	453
	Березівський підрайон					
38.	Березів	1338	1314		23	
39.	Блежів	1536	1260	208	68	
40.	Будки-Войтков.	627		5	616	6
41.	Вільє	404	404			
42.	Вежиці	877	877			
43.	Войтковичі	2056	1937		88	31
44.	Глинне	1868	1868			
45.	Дроздино	591	591			
46.	Колки	667		662	5	
47.	Купель	424	126		295	3
48.	Познань	356	355			1
49.	Переходичі	485	6	479		
50.	Рубрин	136	7	129		
51.	Старе село	1129	29	1093	6	1
52.	Слобідка	307	44		262	1
53.	Храпунь	713		713		
	Разом	13514	8818	3289	1363	44
	Всього в Столинському районі	66094	38877	23633	3256	328

Віровизнання				Кількість землі на господарство				
православні	римо-католики	грекокатол.	інші	0-5 гект.	5-10 гект.	10-25 гект.	25 і більше гект.	Разом господарств
231			7	14	23	17	1	55
417	1		1	84	19	4		107
585	39		8	21	48	54	4	127
146	23		21	26	17	1		44
1338	9			113	114	52	1	280
685	57		44	76	30	38	4	148
2895	278		6	256	161	39		456
49355	1970	323	932	6361	3033	1270	103	10767
1293	23		22	155	60	22		237
1422	67		47	24	48	95	88	255
5	616		6	163				163
404				45	25	7		77
873			4	180				180
1913	110		33	151	144	101	8	404
1754			114	295	38			333
591					47	66	17	130
662	5			94	38	5	137	137
126	295		3	75	16			91
356				55				55
485				35	37	12	1	85
114	11	11		30	1			31
1038	6		85	29	112	88	5	234
44	262		1	39	19	3		61
713				21	53	63	10	147
11793	1395	11	315	1391	638	462	129	2620
61148	3365	334	1247	7752	3871	1732	232	13387

Українець-поліщук в Столині

Українка з Столина

Однак,мало було провести опит населення.Треба було ще наслідки його відстояти перед німцями.Хоч плебісцит проходив в атмосфері цілковитого невтручання адміністрації району в бажання людности району, - на наслідки плебісциту полетіли скарги від поляків і росіян /в місті репрезентованих двома десятками людей/ - до Німецького гебітскомісара.В районі починався навчальний рік,і,на підставі висліді опитів людности починався в українських школах.

А школа нова не рушала з місця легко.За Польщі вважалося це "польською землею",обсаджена була вона виключно вчителями-поляками,привезеними з заходу.При Совітах вони,правда,досить легко перефарбувалися на "формальну" Білорусь,бо у практиці це визначало звичайну російську мову,якої поляки не цуралися.Але цей самий учительський елемент рішуче протиставився мові "хлопській", а крім того,вони і дійсно таки не вміли по-українськи,бо вміти "не хотіли".Тому ще й самі вчителі під"юджували своїх провідників до заходів перед німцями,які самі в цьому питанні не мали цілком сталої думки.

Тоді захитаний у вірі в правильність і безсторонність проведеного плебісциту,німецький гебітскомісар Цембовський-Айхвальд заповів провести опит людности вдруге,і в той самий спосіб,що перше.При цьому загрозив районовій управі Столина,що коли виявиться якесь фальшування,- він зробить із фактів свої висновки, що працівникам адміністрації районової нічого доброго не дадуть.

Тут до речі сказати кілька слів про цього німецького комісара.Серед інших агентів німецької окупаційної влади була це біла ворона: це була виняткова порядна людина.І за це,очевидно,скінчив він трагічно.Як показує його перше прізвище,в ньому текла слов"янська кров.За його власними словами,хтось із батьків його був поляк.Він уже в часі урядування,поїхавши одного разу зі звітом до Луцька,до генерального комісара,повернувся з новим прізвищем,німецьким - Айхвальд.Він про цю пригоду сам якось розповів своїм урядовцям: його до того змусили:Прибувши до Столина Цембовський провадив дійсний лад,твердою рукою в корені припиняючи окремі прояви анархії чи сваволі,коли де вони прокидалися.

Офіційно партієць,він однак противився розправі з жидами і не заганяв їх до гета. Цього було досить для верхів.І Цембовського звільнили,відправивши на фронт під Сталінград.Там він і загинув.

Поляки столинські зненавиділи Цембовського одразу і їм було за що зненавидіти його.Коли поляки-урядовці,продаючи селянам на будівлі ліс,брали замість грошей від покупців дерева кабани /по твердій ціні/,а потім ті кабани продавали спекулянтам,заробляючи страшні гроші.

Цембовський,назбиравши гору скарг,скликав цих панів і зробив їм прилюдний суд з селянами,яких вони пограбували.Натомість жиди його мали за свого ангела-охоронителя.

Отже,цей самий Цембовський - комісар звелів вдруге провести плебісцит людности в районі,бажаючи встановити справжню волю повіту щодо української школи.Вдруге було надруковано бланки. Знов кинуто по селах людей для проведення цієї складної праці; при тому людей - нових,що не брали участи в попередньому опиті.

Праця ця взагалі була складна,бо Столинський район мав 66 тисяч населення,а з кінця в кінець мав від 24 до 100 кілометрів. Здивовані дядьки-українці з якимось особливим смаком і цілком свідомо,вдруге підписували у відповідній графі свою українську національність.Наслідок другого перепису був той самий: всі без винятку люди,здається "темного"Полісся, вдруге підписали те саще й вперше.Само собою зрозуміло,що перепис скрізь вівся під

контролею німців.

Наслідки здивували німця-комісара. Він не повірив одразу повній правді висліду. І тоді, забравши окремі - на власний вибір вартки відповіді, він подався в різні кінці району для їх перевірки. Сам особисто Цембовський викликав людей, показував їм їх картки, перепитував, чи там написано те, чого вони хотіли; чи то їх власні підписи на картках, або хрестики, коли неписьменний. А потому висліл плебісциту затвердив і школи українські в районі затвердив, а полякам перестав вірити.

Так був проведений плебісцит, що його висліл тут подано.

Кілька слів про особливості краю. Столинщина край болотяний. Сконкретизувати це можна на підставі таких цифр: маетності ординації Радзивила обіймали села: Кошара Ольманська, Переброди, Стара Село, Дроздинь, Вежиця, Глинне, Безерів, що разом дає 10.000 гектарів ріллі, 14.000 га сіножатів, 45.000 га лісів і 90.000 га болота і багнищ. В лісах живе лось, дикий кабан, рись, дикі кози, вовк, заєць, лис, барсук. При цьому рись і барсук дуже рідко;натомість вовки і дикі кози в досить великій кількості.

Про кількість лосів можна сказати, що на терені ординації в 1934 році їх було понад 300 штук лише в одній пущі, щож до диких свиней, то коли в 1932 р. приїхав сюди на полювання президент Мосціцький, їх було вбито на тому полюванні більше 100 штук. Позацим на р.Льві є видри, а також одна родина бобрів. У лісах з пород птахів водиться тут тетерук, глухар, іноді їх безплідний покурч "скрекот", куропатва, перепелиця, дикий голуб, шпак, солонка, іноді яструб. Натомість на болотах - різних пород дикі качки серед яких найбільше крижака і циранка, далі бекаси, курочки дикі, дубельт, перказ, чапля, бусель, крячки й інші. Багато риби, яку плекають - найбільше карпа. Штучні стави на неужитках з карпами - досить значний прибуток ординації.Рибу відвозили до Варшави живою.

Щодо порід дерева,то тут є всі породи дерев нашої географічної смуги.Але все ж найбільше хвої,зокрема сосни.На р.Ельві тут є взагалі найбільша вільхова пуща.Цікаво відмітити,що Полісся насправді - місцевість дуже здорова й гарна,тому і привабливa.Англійський генерал-інвалід Картон де Віарт учасник війни 1914-18 рр. походженням бельгієць,запрошений колись до Манькович в гостину Радзивілом,так вподобав цей край,що виарендував собі тут куточок /Простинь/ в пущі,розбудувався й залишився тут настало жити.

Щодо занять місцевої людности,то на загал в Столинському районі те саме,що й скрізь на Поліссі.Праця в лісі,рубка та заготівля матеріялів;рілля - та її продукти,зокрема - льон,конопля,просо;плекання рогатої худоби і їх овечок.Але жоден з цих предметів не має тут свого належного раціонального використання,коли не рахувати дерева й риби.Натомість в Столинщині знане ганчарство,яке тут існує вже з давніх давен,а саме в селі Городні:

Тут ганчарством займається людність уже коло двох тисяч років, як то стверджує археологія.Не дивно тому,що Городчуки навіть за німців і советів пускалися возами зі своїми горщиками за пару сот кілометрів,не зважаючи на різні заборони й перешкоди.Горні поклади каоліну в цій околиці сприяли розвитку тут цього ремесла.Другим "промисловим" пунктом є Давидгородок.Одне з найбільших містечок околиці.Населення його сягало до 11 тисяч людей.Мають давидгородчани у собі татарську кров,бо тут колись князь Вітовт оселив полонених татарів.Вони зукраїнізувалися:мову й віру мають тепер нашу,але зберегли вдачу неукраїнську.Вони дуже рухливі.Рано весною одні з них вибираються продавати насіння городини,що виплекали торік літом;інші їдуть по містах торгувати морозивом,ковальськими виробами,ще інші працюють шевцями.Давидгородські чоботи йшли на ярмарки в усі кінці Польщі.На осінь давидгородчани поверта-

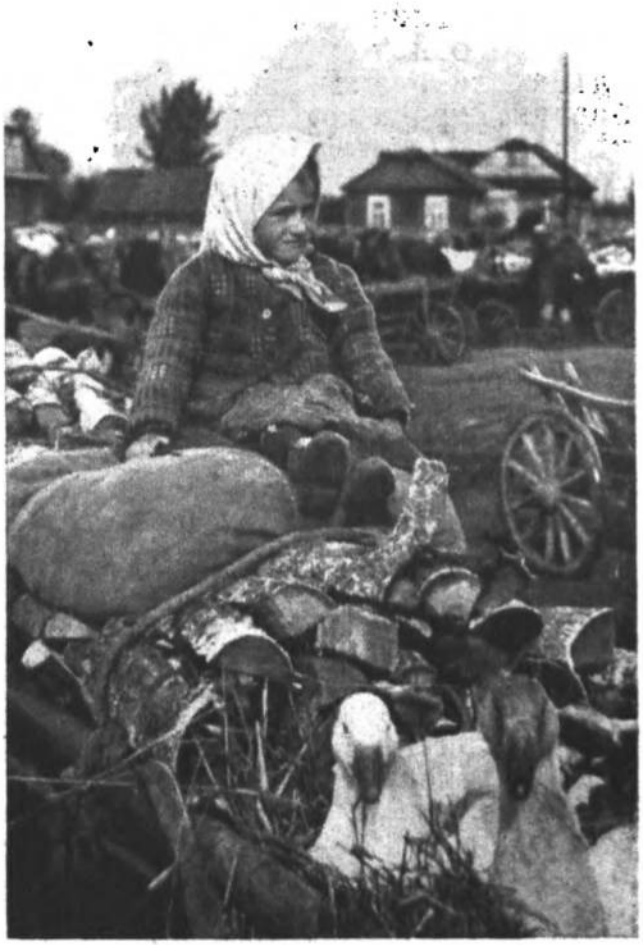

Дівчинка з Столиншини

Церква в Столині.

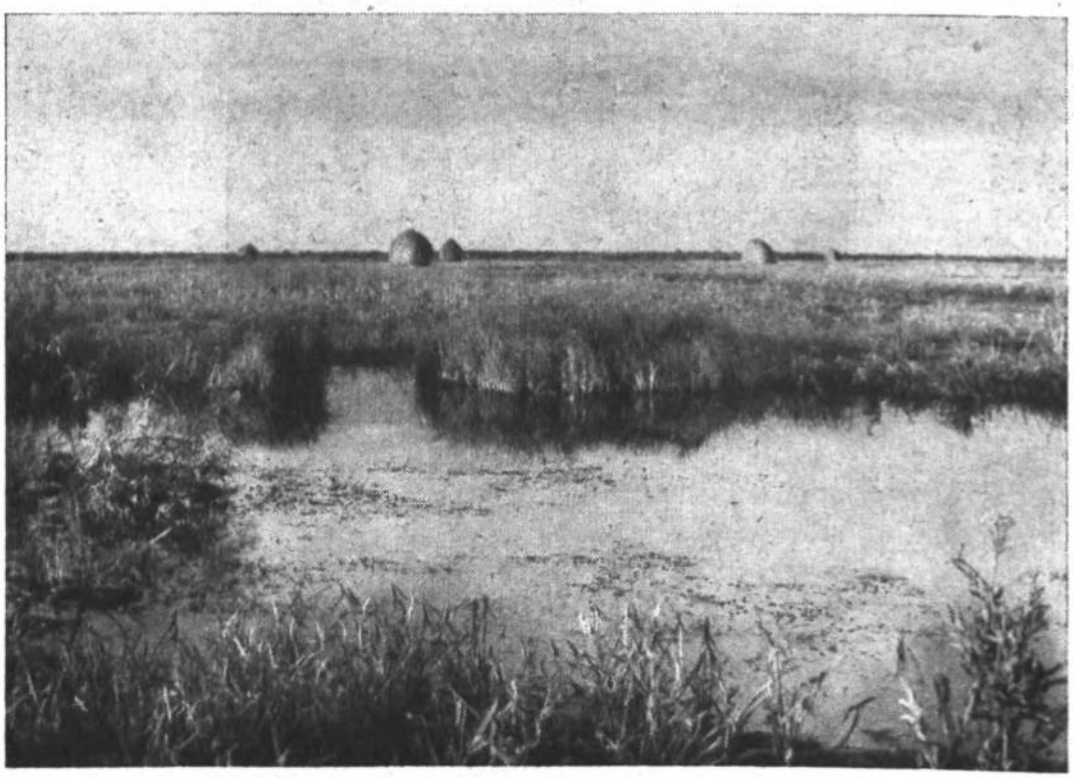

Краєвид українського Полісся на Столиншині.

лися до хати з грошима в кишені,щоб весною знов пуститися в світ. Це все гарна риса містечка.

Але давидгородчанин зберіг і злі риси своєї вдачі.Гандлюючи, давидгородчанин у своїх рестораціях,пивних чи інших торгах допускається і здирства і жорстокости,взагалі карних проступків,чим є знаний так далеко поза своїм Давидгородком,як далеко пускається на гандель.

В Млинищу,Нарчі,Черетянах знайдете годівлю карпів на болотяних неужитках.До речі сіна тут по болотах більше,ніж де інде.Але - все болотяне і косити та сушити його доводиться по коліна бобрахаючись у воді.В той же спосіб,з "кломнею" /ножем/ у руці ловить по каналах поліщук в"юни,або їде човном на сіножать,- ловить щупака.За бляшку з гачком,що нагадує собою рибку,поліський щупак легко чіпляється.

Ткання полотна,намітак/на голову/,ряден,рушників,радюжок,та "літників" на спідниці та свити.Праця з веретеном у рукахп забирае у жінок весь хатній час.

Крім відмічених багатств краю,довідуемось ще в крайовому музеї в Пінську,що Столинщина дае бурштин,зразки якого сягають до 0,5кілограма вагою,кремінь,яким користуеться кожен поліщук до кресання вогню,цінні поклади каоліну,торфу тощо.Лоза й "лико" з неї - взувае столинського селянина,бо чобіт на поліському болоті не оборонить ногу від мокроти.

Слід нарешті відзначити,що столинський селянин вечорами працюе при вогні ватри,яка горить на залізній сітці,підвішена посеред хати,віддаючи дим до комина,зробленого з полотна,обмащеного глиною.Паливом для такої ватри служать тріски,нарубані з смоляних сухих соснових пеньків.

Так у коротких рисах виглядае "промисел" Столинського району.

/ далі буде/

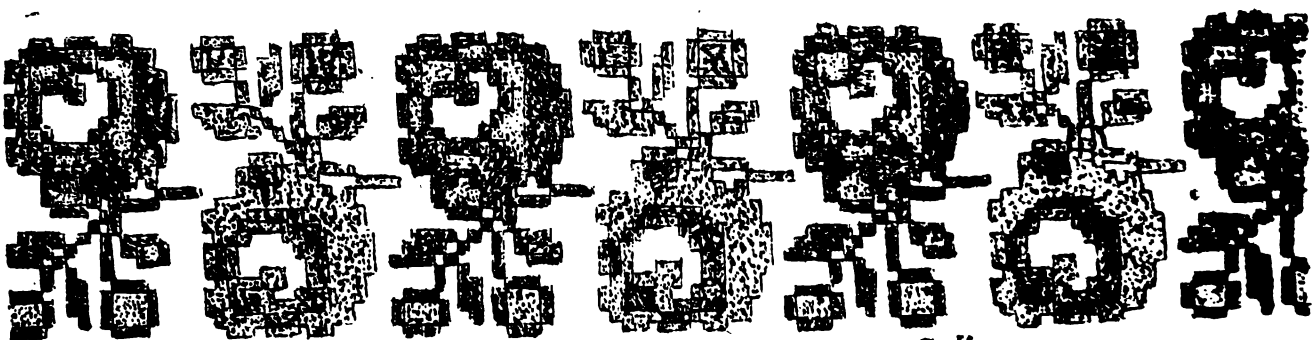

С.К.

" "

Небо сине-сине - у лязурку,
За Дніпром схилилось до землі,
А над містом виграе в піжмурки
Сніг лапатий у вечірній млі.
Заглядае жевжиком під стріху,
На ліхтар,як літом комарі...
А в санчатах біленьких поїхав
Потихеньку вітер угорі.
Зачепив опленом за ялину;
Стрепенув;літають горобці...
І до низу тихо,тихо линуть,
Розтають внизу,як в молоці.

1928 р.
Київ.

М. Заклинський

НЕБЕЗПЕКА МІСЦЕВОГО ПАТРІОТИЗМУ

СПІЛЬНЕ І РІЗНЕ В ОДНОМУ НАРОДІ

Кожен нарід склався з племен, що більше або менше одно від одного відрізнялися. Якщо територія народу велика і географічно неоднорідна, тоді неоднакові природні й господарські умовини підержують і збільшують міжплемінні різниці. Життя в спільній державі діє проти цього роз"єднувального процесу та витворює чинники, що об"єднують нарід: спільну культуру, спільну боротьбу й історичну долю і одне політичне прямування. Гірше з об"єднувальними чинниками, коли нарід бездержавний. Йому важче витворювати вищі культурні цінності, що поборювали б культурні впливи панівного народу та одну політичну лінію, бо ворог навмисне ослаблює й поборює ті прояви.

Найважче народові задержати суцільність, коли він розділений кордонами на кілька займанщин. На нього діють тоді неоднакові політично-культурні впливи панівних народів, він живе в зовсім різних умовинах,- і коли такий поділ триває століттями, серед розділених частин народу витворюються такі різниці у відчуванні, в підході до всіх життєвих справ, що об"єднання їх дуже утруднене, а інколи й зовсім неможливе.

Прикладів маємо багато. От голяндці, це нащадки німецького племени, що довгі століття було відділене кордоном від матірного пня й поволі відрізнилося від нього культурою, мовою, економікою настільки, що стало окремою нацією. Чехам важко тепер зговоритися зі словаками, бо довгі століття окремого життя в різних державах витворили різні вдачі, культуру, традиції. Також хорвати жили тисячу років окремо від сербів, під західно-европейськими культурними впливами, не зазнали турецького ярма, в якому серби жили більше як 500 років, і так відрізнилися культурою, вірою, вдачею, що тепер жили з сербами в спільній югославянській державі серед невпинних суперечок і кривавої ворожнечі та врешті створили таємну терористичну організацію, щоб їх поборювати.

Наш нарід довго вже не має держави і століттями був поділений на кілька займанщин. Придивімося, як у нас зі справою народної суцільности.

Важка боротьба наших предків з кочовниками, що тривала 900 років та була головною причиною упадку наших княжих держав, мали один добрий наслідок: вона вимішала наш нарід. Населення південно-східної частини України кількома наворотами втікало на північні й західні землі - і незабаром знову йшла звідтіль поворотна хвиля кольоністів на південний схід. Тому й сліду не лишилося з колишніх наших племен і племінних різниць /за виїмком Карпатських/. Основних різниць у вдачі, мові, побуті серед нашого народу немає. Ті, що є - не суттєві. Вони куди менші, як різниці в мові та вдачі серед німців. Не менша різниця й у французів - між населенням півночі й півдня.

ІСТОРИЧНА ДОЛЯ СХІДНИХ І ЗАХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Далеко простягся наш рідний край із заходу на схід. Інакша доля судилася в історії нашим східнім землям, інакша західнім. По упадку нашої держави княжих часів наддніпрянські землі попали більше, як на сто років під татарську владу, а західні жи-

ли ще ту сотню років власним державним життям. Опісля західні попали під владу Польщі, східні під Литву. Західні землі жили переважно в мирі, але й у важкій неволі; східні переживали величезну руїну від татар, але неволя не була там така важка, ані така безперервна. На східніх землях безупину йшла боротьба і приносила успіхи.

Також іншу ролю в житті України прийшлося відіграти східнім землям, іншу західнім. Основна різниця була в тому, що до західніх земель не сягали напади печенігів і половців; татарські сягали туди лише в 16. віці й у частині 17. Крім Галичини /тепер має біля 50 тисяч квадратних кілометрів/, що попала під Польщу в 1349 р., є тут Буковина /українська її частина має біля 5 тисяч квадратних кілометрів/, що по упадку нашої держави попала згодом у руки молдавських князів - і Закарпатська Україна /тепер біля 14 тисяч квадр.клм/, що була в мадярській неволі. Буковина була замала - і тому заслаба культурно, щоб могла мати в житті всієї України якусь поважну ролю. Закарпатська Україна була далека і відділена важко доступним гірським кордоном. Вона жила своїм окремими життям. Отже тут, у цьому історичному огляді, західні землі, це Галичина.

Уже за княжих часів західні землі, себто князівство Галицьке, /опісля Галицько-Волинське/ були найгустіше та найкраще з усіх наших земель заселені та загосподаровані. Від половини 12. століття князь цих земель був найсильніший із усіх українських князів. Він уміло обороняв західні околиці України від ласих сусідів.

У початку 13. віку Візантія підупала і її культурний вплив на наші землі зовсім змалів. Натомість через Галицько-Волинське князівство широко проникали в нашу землю західно-европейські культурні впливи. Наші князі самі про це дбали.

Пробувши 200 років під литовською владою Наддніпрянщина попала в 16.віці також під Польщу. Від кінця 15. віку вона переживала важку татарську руїну. Тоді над Дніпром виросла на захист України військова сила, козаччина. В Галичині натомість зорганізовано дуже важливу культурну працю в Братствах. Східня Україна енергійно поборювала кримських татар, захищаючи перед цими хижаками також західні землі, а Галичина стала резервуаром культурних сил, розсадником культурної праці на всю Україну. Цей поділ завдань викликали історичні умовини: конечність захищати само фізичне існування народу на сході та можливість вести дуже важливу культурну працю в спокійних умовинах - на заході. Обидві частини України гідно виконали тоді свою працю для добра всього нашого народу.

Дальше знову неоднакова доля судилася обом частинам України. Незалежна наша держава, яку створив Хмельницький, не обняла західніх земель, хоча він за це боровся. Його наслідникам-гетьманам не вдалося вдержати навіть Правобережжя, що знову попало в руки Польщі. Держава, хоч і залежна від Московщини, вдержалася ще деякий час лише в Лівобережній Україні. Одначе про західні землі пам'ятали й тоді наші великі гетьмани, як Дорошенко і Мазепа та робили старання, щоб їх визволити. Дорошенко в заговорі з Туреччиною, Мазепа - зі шведами. Вони були непохитні соборники, дбали про всі наші землі, одначе не стало сил, щоб зрушити хоч на час важку неволю на західніх землях.

Згодом Московщина зміцніла і поділила слабку анархічну Польщу Забрала в р.р.1793-5.все Правобережжя. Лише Галичину /в 1772 р./ та Буковину /в 1775 р./ забрала собі Австрія.

Московська неволя була для східніх земель важча за польську. Зате Галичині й Буковині пощастило. Австрія була культурна, середньо-европейська держава. Відсталій, поневоленій Галиччині почало вестися краще. Селянство, що мало за собою чотири століття ва-

жкої панщини, дістало в цьому полегші. Наші священики, що мусіли в Польщі обходитися без вищої освіти і місцями навіть робили панщину, одержали дві високі школи. Дістався в них високу освіту, священики взяли в свої руки провід нашого народу в Галичині. З нього вийшли всі діячі на полі культури й політики в першій половині 19.віку. В 1837 р. Шашкевич започаткував літературне відродження на західних землях, у 1848 р. Головна Руська Рада у Львові, зложена майже з самих священиків, дала почин політичному відродженню. В тому ж 1848 р. було скасовано панщину.

Одначе західно-українські діячі не знали, як і куди вести наш нарід до кращої долі. Вони хиталися і підпадали під різні шкідні впливи. Аж у 1861 р. прибули знад Дніпра Шевченкові твори та вказали провідній верстві дорогу і мету. Наш провід у Галичині взявся вчити та усвідомлювати національно наших селян, творити більше інтелігенції, посилаючи в вищі школи селянських синів та навчаючи їх працювати для України: творити рідну культуру, господарські організації та виборювати ступінь за ступенем від поляків і Австрії права для нашого народу. В цьому наладнуванні народньої праці помагали тут діячі наддніпрянці: Куліш, Конись - кий і головно Драгоманів.

Наддніпрянщина, що мала більше культурних сил, швидше йшла в 19.віці шляхом відродження. В 1798 р. почалося відродження письменства; політичне відродження започаткував Шевченко в рр.1844-45 і Кирило-Методіївське братство в рр.1846-7. Тут було до народ - ньої праці більше людей з розмахом і освітою, одначе й перепони були величезні. Московська влада зразу ж старалася знешкідливити наших діячів тюрмою і висилкою на Сибір. Заборони українського слова і друку з р.1863 і 1876. перекреслили майже всі можли - вості праці над культурно-політичним відродженням нашого народу.

Тоді наддніпрянські письменники та діячі перенесли свою пра - цю до Львова. В Західній Україні найшло захист наше слово, заборонене над Дніпром. Ті письменники друкували свої книжки у Львові та поміщ вали у львівських літературних часописах свої пові - сті, оповідання і поезії. На їхніх творах виховувалися Західня Україна. Та й на схід попадало дещо з цих книжок, хоча царська влада це забороняла. Ця культурна допомога Західній Україні да - лі міцнішала. До неї долучувалася інколи й матеріяльна. Так Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові засноване в 1873 р. за грошовою допомогою знад Дніпра. Двадцять років головував у ньому професор історії у львівському університеті, Михайло Грушевський, що прибув із Києва. Він розгорнув так широко наукову працю в цьому товаристві, що воно дорівнювало чужинним Академіям Наук. В 1912 р. перейшло Наукове Товариство до власних трьох будинків, де помістилися також його музеї і бібліотека. Ці будинки закупило Товариство за щедрою допомогою ста тисяч карбованців, які по - жертвував на ту ціль інж. Симиренко з Києва.

Після поволі культурно й політично західня Україна. Більшала кількість інтелігенції, бо талановитіші діти з села йшли до шкіл та збільшували її ряди. Виховувалися на творах Шевченка, Франка і нових наддніпрянських письменників та вчилися від них працювати для України. Важка й повільна була політична боротьба проти поляків, що мали в Галичині владу. В її руках були уряди, середня й вища школи, управа краєм, велика земельна власність і т.п. Поволі добував собі український рух усе більше прав. Усі свідо - мі українці над Дніпром раділи, що є таке місце під сонцем, куди не сягає рука царського цензора й жандарма. Австрійська влада помітила, що українці ростуть у силу і почала ставитися до нас прихильніше. Буковина пробудилася пізніше, як Галичина, але роз - вивалася скоріше, бо не мала такого сильного ворога. Буковинські румуни не мали в Австрії значення, ані в Буковині влади. Легко прихо илося нашим тамтешнім політикам добувати для нашого народу

права.

Революція 1905 р. в Московщині й Україні сколихнула сонні маси Наддніпрянщини, розбудила великі надії на кращу долю та кинула в кіш заборону українського слова і друку. Розвинувся тоді широко український рух. Одначе за кілька років показалося, що Львів не перестав бути захистом для східного українства, бо московська цензура й поліція почала гостріше братися до наших діячів і знову давити цей рух. Заборонила також ювілейне Шевченкове свято в 1914 році. Замість нього відбулися в Києві протимосковські демонстрації. Зате дуже величаво відбулося це свято у Львові.

Такий був поділ завдань і праці українців у обох займанщинах до першої Світової Війни.

У початку першої Світової Війни вперше в нових часах виявили західно-українські маси свої всеукраїнські переконання. Десятки тисячів добровольців зголосилися до Січових Стрільців, на війну проти Московщини, головного ворога України.

"Марширують Стрільці-добровільці на кривавий тин,
Визволяти братів-українців з московських кайдан.
А ми наших братів із неволі визволимо,
А ми нашу славну Україну, Гей, Гей! Розвеселимо!

Це була програмова пісня Січового Стрілецтва.

Коли в березні 1917 р. настала в Московщині революція і східня Україна спалахнула полум'ям національної революції, вона виборювала собі щораз більші права. Західні землі слідкували з запертим віддихом за її процвітом і здобутками. Коли ж восени того ж року прийшли в Московщині до влади більшовики, й Україна проголосила себе незалежною від них державою, почало заноситися між ними на війну. Тоді галичани, буковинці й закарпатські українці, що підчас війни попали були в московську неволю, кидали свою працю, а то й утікали з далеких таборів для бранців: усі вони спішили до Києва, стати на поміч нашій владі - Центральній Раді. Вони створили військовий відділ, що мав назву: Київські Січові Стрільці. Під проводом полк. Коновальця обороняли вони нашу державу в найтяжші хвилини та здобули велику славу.

Із них пізніше розвинувся корпус Січових Стрільців, що зложився з добровольців зі східної й західної України, менше-більше по половині. Це була єдина в Україні військова частина, сформована на основі соборности.

Коли 1. листопада 1918 р. Західня Україна здобула волю, відразу подумала про об'єднання зі східною. В перших днях січня 1919 р. вирішила Національна Рада Західньо-Української Народньої Республіки об'єднатися - і послала в Київ послів, щоби здійснили злуку. Дня 22. січня 1919 р. відбулося в Києві на Софійському майдані при здвизі населення святочне проголошення об'єднання східніх і західніх українських земель в єдину державу.

Соборна Українська Держава вела важку війну на два фронти; східна з червоними, західна - з Польщею. В липні 1919 р. відступила Галицька армія під натиском сильніших і краще озброєних поляків на схід і помогла Дієвій Армії воювати проти більшовиків. Обидві армії пішли на Київ та здобули його в кінці серпня. Так спільними силами здобувалося велику, хоч і не кінцеву перемогу.

РІЖНЕ ЖИТТЯ - РІЖНІ ВДАЧІ

Підчас спільного воювання і праці наших людей зі сходу й заходу не обходилося без невдоволення і непорозумінь. Одні од-

ними бували розчаровані. Виявлялася різниця в підході до справ, у розумінні обов"язку.

Так, коли західньо-український діяч, д-р Назарук став під кінець 1919 р. міністром преси і пропаганди в уряді Директорії, скоро попав він у непорозуміння зі своїми урядовцями. Вони приходили до бюра пізно, читали підчас праці часописи, вели приватні розмови, а далі варили чай та займались другим сніданком. Коли міністрові було вже цього забагато, він закликав цих урядовців до точного виконування обов"язків та загрозив їм воєнним судом. Урядовці в свою чергу обурилися, що він їм грозить, наче за царської влади і стежить за їх працею.

Або інший приклад:

У серпні 1919 р. відбувався набір до Дієвої Армії. Сільська молодь радо йшла, бо розуміла потребу воювати за свою державу і за те добро, що вона їм приносить. Одначе траплялося, що ця молодь чекала день-два і більше на місці збірки - і ніхто нею не займався. Тоді вона розходилася. Галицьким воякам, що не звикли до такого безладдя, це зовсім не подобалося. Як можна виграти війну, коли такий не серйозний підхід до такої важної справи, як набір до війська!

Головна причина розчарування й невдоволення була в тому, що в східній Україні мало було своєї інтелігенції. Приходилося обсаджувати важні місця людьми випадковими, некваліфікованими, що часто аж після березня 1917 р. зачислили себе до українців та не мали потрібної освіти або почуття обов"язку. В них бували недостачі: легковажне ставлення до обов"язків, відсутність пляну в праці, або й невміння вести ті справи, за які взявся. З такими урядовцями держава кульгала, державна організація хворіла.

З другого боку галичанам закидували формалізм, дрібничкову точність, зарелику ощадність, охоту критикувати і недостачу довір"я.

Одних і других неприємно вражала мова. У Наддніпрянців було чимало московських слів, у галичан польських. У деяких галичан, головно мешканців міст, будова речень і наголос були під впливом польської та німецької мови, зовсім неукраїнські, або говіркові, нелітературні.

Доба критикування та взаємних закидів скоро минула. Коли по війні учасники обох армій зустрілися у великих чужинецьких містах на вигнанні, лише пліткарі та інтригани провадили далі взаємні обвинувачення й закиди. Загал не приймав у цьому участи. Наша інтелігенція зі сходу й заходу найшла спільну мову та працювала разом у школах і спільних організаціях.

ЧИ СУТТЄВІ РІЗНИЦІ?

Чим справді відрізняються українці, що жили останніми століттями в межах Московщини від тих, що жили в Австро-Угорщині?

Назагал різниця тут невелика. Під впливом довгої неволі в галичан менше розмаху та імпульсивности /себ-то негайного діяння під впливом спонуки/. Вони стараються оминути перешкоду, обдумують як це найлегше зробити. Не кидаються всіма силами, щоб її побороти, як це часто роблять наддніпрянці, яких прадіди століттями боролися з татарами.

У східніх українців більше зарадности, практичного знання, організаційного хисту, вміння опанувати навіть найважчі життєві умовини. Свої почування виявляють вони більш безпосередньо. Галичани натомість більше стримані, опановані, менше виявляють, що почувають і думають. Це вплив неволі і зв"язків із сусідніми народами.

В Західній Україні Україні панує велика потяга до форм і ти-

тулів, на сході більше товариськости в цих справах. Там називають людину по імени. В Західній Україні більше точности в виконуванні обов"язків. Це взято від німців. У східніх українців загально-розвинуте почуття пропорції: для важних справ - багато уваги, що менша справа, менше нею треба займатися. У галичан велика ощадність. Над Дніпром не люблять такої ощадности /бодай не любило покоління, виховане за часів царату/. Ця прикмета розвинулася в галичан під впливом важких матеріяльних умовин, що в них довелося жити мало не всьому галицькому селянству, /малоі безземельному/ та міщанству, а то й великій частині інтеліґенції. Над Дніпром легше було жити.

Останні десятиліття трохи змінили тип українця на східніх і західніх наших землях. Большевицька дійсність спонукала людей точно виконувати обов"язки та терпеливо працювати. Ця дійсність навчила їх також бути стриманими й обережними, не виявляти своїх почувань, ані думок. Відвернула зацікавлення молоді літературою, історією й політикою та прихилила до техніки, практичних занять і математично-природописних наук. Нове наддніпрянське покоління знає про нашу історію і письменство мало - та й те в зовсім іншому насвітленні, як попередні. Це нове покоління виховане підо впливом не своїх батьків, не наших письменників і громадського життя, а державних організацій, що взяли це виховання цупко в свої руки. Тому й світогляд у нього інакший, як у попередніх поколінь.

На західно-українських землях витворився під впливом недавньої боротьби за державу також новий тип, що органічно виріс із попереднього. Сильно вкорінена національна свідомість переміилася в державницьку. Це тип, що жертвує для справи рідної держави своєю свободою і життям. Здобути державу - це його життєва мета.

Одначе завважується і частинне звихнення цього типу. Молодь, вихована в замкнених гуртках нехтує нашими традиціями і великими ділячами минулого й сучасного та хотіла б накинути всій нації своє розуміння справ, свою програму і тактику.

ГОЛОВНІ ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ МІСЦЕВОГО ПАТРІОТИЗМУ

Як бачимо, українець із західніх земель не відрізняється від східнього нічим суттєвим, нічим незмінним. Порізнили нас чужі культурні впливи, важкі життєві умовини і чуже виховання. Це все скоро зникне, як нарід об"єднається і житиме в своїй соборній державі. І тепер відрізняємося куди менше, як частини будь-котрого народу з власною державою, що плекали здавна в своїх околицях окремі говірки, звичаї, побут.

Чому ж існує ще в нас патріотизм своєї околиці, чому наші люди товаришують найрадше з тими, хто жив по тому самому боці річки Збруча, що й вони? Чому іноді не чуються близькими до своїх товаришів по нації, що жили під іншою займанщиною?

1/ До головних причин, що існує в нас місцевий патріотизм, належить консерватизм людської вдачі. Людина перебуває найрадше в товаристві своїх давніх друзів, або людей, що мають такі самі звички, переконання, підхід до справ, що й вони. Людина нерадо покидає труднощі жити побіч і зговорюватися з іншою, яка інакше підходить до всіх справ, що має інакше виховання, інші звички, іншу освіту, хоч би мета в обох була одна.

2/ Важна причина існування у нас місцевого патріотизму є також селянська вдача в більшости наших людей. Селянин любить перед усім свою садибу і свій шмат землі; також своє село, містечко, свою околицю. За своєю околицею тужить усе своє життя, як мусить жити здалека від неї. Він мусить учитися любити всю свою

батьківщину, ввесь свій рідний край. Не так, як мешканець міста, що живе серед людей, які походять з різних околиць рідної землі. Також часопис, кіно, театри, доклади - все це схиляє його любити всю свою батьківщину, а не якусь одну околицю. І наша інтелігенція походить переважно з селян. Одідичений селянський світогляд виявляється в підході до всяких життєвих явищ і не скоро затрачується, хоч людина живе вже в місті. Інколи аж у другому-третьому поколінні. Цей селянський світогляд утруднює людині витворити в собі соборницьку свідомість.

3/ Наші люди споконвіку незгідливі. Це помітили й записали грецькі історики ще в УІ.віці серед наших племен, які 500 років пізніше злилися в один наш нарід. Вони писали, що наші люди відважні, загартовані, боєздатні і ніхто не поконав би їх, як би вони вміли виступати разом. А то вони незгідливі та й не люблять мати начальників. Коли зійдуться на нараду представники сусідніх родів, або племен, щоб обговорити спільні справи, між ними звичайно приходить до сварок, і вони розходяться з нічим. Немає в них охоти вглибитися в чужу думку та відступити трохи від свого розуміння справ, щоб другий також поступився своїм, і вони дійшли б до згоди. Тому не виступають проти ворога одностайно і спільно. Він поконує їх по черзі.

Ця вада хиба часто виявлялася в нашій історії. Можемо старатись оправдати наших князів за усобиці, мовляв і в Західній Європі були вони в ту пору на денному порядку. Одначе в нас, особливо від смерти Київського князя Мстислава Мономаховича /в 1132 р./, перебрали вони всяку міру та не зупинилися навіть тоді, коли спонука до боротьби давно стратила притяжну силу. Та й мали ж ми невпинно в степу жахливих кочовників, які не загрожували Західній Європі.

Усобиця почалася скоро по смерті Хмельницького і тривала так довго, поки не пропали найвартісніші досягнення великого гетьмана й Україна опинилася під владою ворогів, спустіла й роздерта надвоє.

Незгідливість, фанатичне гуртківство і неохота поступитись хоч трохи своїм розумінням справ, щоб придбати конче потрібних співпрацівників при будові й обороні держави, були прикметні нашим більшим і меншим діячам підчас недавньої революції, а навіть підчас останньої війни. Подібні прояви незгідливости, неуступливости, непотрібної й дурної сварні та ворожнечі бачимо й серед теперішньої нашої еміграції. Вони перешкоджають об"єднанню нашої еміграції, хоч усі признають, що об"єднання нам тепер безумовно потрібне. Не лише для української справи, але й для кращої будучини кожного з нас.

Отже ця незгідливість і неуступливість, цей наш первородний гріх є також причиною, що соборницька свідомість не охопила й досі всіх наших людей тут, на чужині. Наші люди вміють у першу чергу - пересваритись. А що в таборах живуть побіч і суміш галичани з наддніпрянцями, то часто посварені приписують вину не своїй вродженій незгідливості, лише тій умовині, що вони живуть по інший бік ріки Збруча.

4/ Загумінковість. Коли наддніпрянець побуде деякий час у Західній Україні, або галичанин, буковинець, чи закарпатець у Східній Україні, він стає соборником. Він починає краще розуміти своїх братів і виправдувати те, що раніш його вражало. Тому найкращий, хоч лиш інколи досяжний спосіб виховати в нас всеукраїнський патріотизм, це побувати по різних землях нашої батьківщини, перш за все наддніпрянцям у Західній Україні і західним українцям над Дніпром.

Галичани, що попали підчас першої Світової війни в московську неволю, та звільнившися жили в Україні, вросли в тамошнє життя та працювали вчителями, урядовцями, а то й фізичними робітниками.

Їх вплив на довкілля був дуже корисний. Вони не вживали московської мови, навіть як її вміли. Інколи змосковщені інтелігенти в наших містах дивувалися, як може освічена людина не знати московської мови і як легко й свобідно годен галичанин висловити в "мужичій" українській мові все, що думає. Коли почалася війна з Московщиною, всі західні українці пішли в військо, в Київські Січові Стрільці. Більшість західніх українців так незабаром спридніпрянщилися, що не бажала вертатися на захід, у свої околиці. Багато з них лишилося, хоча східня Україна попала під владу червоних.

Знову ті наддніпрянці, що попали підчас першої, чи другої Світової війни в західно-українські землі та побули там деякий час змінилися, багато дечому навчилися, зрозуміли тамтешній спосіб життя і вросли в нього. Вони стали патріотами й соборниками. Залишили по собі гарні спомини. Люди в Західній Україні навчилися їх цінити, виправдували їх, хвалили їх прикмети і полюбили ту далеку, незнану східню частину нашої батьківщини, звідки ті гості до них прийшли.

Найкращий доказ, що східні й західні українці можуть добре співпрацювати є Корпус Київських Січових Стрільців. Це була сильна, боєздатна, зразкова військова частина. В численних боях довела вона, що українці з усіх земель вміють робити спільно велике діло, вміють хоробро, згідливо, як слід зорганізовано й жертвенно боротися за Незалежну й Соборну Державу. Лиш треба покинути свій загумінок, побувати в різних далеких околицях нашої просторої батьківщини, пізнати там наших людей, їх життя, вдачу, життєві турботи - а вже ми зрозуміємо й виправдаємо і полюбимо їх.

А що ми всі тепер на чужині та живемо поруч, нав"яжімо товариські зв"язки з ними, відвідуймо їх, розмовляймо про їхнє життя минуле й сучасне, вживмося в їхнє важке життя під чужою владою, поможімо їм наладити тут якнайкраще їхнє життя, роскажімо їм про себе, про свою місцевину, про рідних і знайомих, станьмо їм щирими другами.

Вже минає 28 років, як східні й західні українці, здобувши власними силами незалежні держави, об"єдналися святочно в одну соборну державу в Києві, 22.січня 1919 року. На цьому незабутньому святі сказав один член Директорії, влади Соборної України, що нам слід якнайближче об"єднатися, щоб ті цінні прикмети, які тепер окремо мають східні й західні українці, злилися в одному типі українця. Тоді будемо високо-вартісною нацією. Одначе ми й досі на цей шлях не стали.

Тепер ми на чужині. Наша дальша доля невідома. Одно лиш певне, що вона буде відрадніша, якщо ми зуміємо об"єднатись, створити всеемігрантські організації, слухаючи одного проводу. Багато в нас тепер гуртових різниць, розходжень, ненависти. Мусимо поборювати цю нашу всенародню хибу, в першу чергу подбати, щоб серед тих розходжень не було найганебнішого, яке ділить наш нарід по річці Збруч. Ми повинні затерти цей поділ, щоб його і сліду не лишилося.

Як вище показано, обидві частини України ввесь час здбали одна про одну, - одностайно працювали для спільного добра, для добра Соборної Батьківщини. Коли одній частині велося краще вона негайно знаходила спосіб допомогти другій. І коли обидві здобули волю, негайно об"єдналися - 22.січня 1919 року,- і цим дали собі тривкий дороговказ на майбутнє.

Ідімо ж за цим дороговказом!

Думки на ЧАСІ

Подаємо дещо з думок великого українського вченого і діяча ВЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО. Вони стверджують, що багато з висловленого ним з перед чверть століття не втратило своєї гостроти і актуальности по цей день. І що варто декому з наших інтелігентів-сучасників подумати над тим, куди може привести українських людей наших інтелігентів-сучасників поведінка.

РЕДАКЦІЯ

ХАРАКТЕРИСТИЧНІ ОЗНАКИ НАШОГО ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

4. Організація публичної опінії

Коли інтелігенція /творці ідеології/ живе з піддержування серед місцевого громадянства ідеологічного хаосу, соціяльної розєднаности і громадської анархії, то таке громадянство не може мати о р г а н і з о в а н о ї п у б л і ч н о ї с п і н і ї, на якій міг би опертися моральний авторитет матеріяльної сили місцевої влади. Держатися купи і взаємно себе не вирізувати - таке, весь час інтелігенцією розпорошуване - громадянство може тільки тоді, коли воно взяте в сильні обручі якоїсь чужоземної метропальної державної влади.

Будова власної держави і істнування нації неможливі, доки продовжується такий стан. При такому стані:

1. Кожна окрема інтелігентська група буде нищити авторитети, піддержувані іншою групою, і в результаті в с і а в т о р и т е т и серед такого громадянства будуть з д и с к р е д и т о в а н і та з а т о п т а н і в б о л о т о.

2. Затирається границя між громадськи нікчемними і громадськи цінними людьми, бо серед громадянства, позбавленого організованої опінії, перші можуть дуже легко вибиватись, а другі ще легче можуть бути осмішені та оплюгавлені; всі ж разом не можуть мати м і р и л а т р і в к о с т и та с т і й к о с т и, необхідного для випробування дійсної громадської вартости людини: вони, в творимому інтелігенцією хаосі опінії, міняються так швидко, що громадянство не тільки не має часу їх оцінити, але навіть зорієнтуватись, хто властиво стояв, стоїть, чи хоче стояти на його чолі.

3. Громадянство, яке не має організованої опінії /тоб-то з о р г а н і з о в а н о ї і н т е л і г е н ц і ї, яка б жила з обєднування а не з розєднування громадянства/, не може мати н а й м е н ш о ї в і д п о р н о с т и н а с т о р о н н і ч у ж о з е м н і в п л и в и і нема такої ворожої провокації, яка не могла б удатись серед такого громадянства, збільшуючи в ньому хаос, анархію і взаємну ворожнечу.

4. При неорганізованій опінії нищиться весь час чужими, а ще більше власними руками м а є с т а т и ч н і с т ь ідеї державної і національної окремішности громадянства,- м а є с т а т и ч н і с т ь, без якої ні одно громадянство /позбавлене тоді почуття власної вартости, чести і самоповаги/ не може навіть претендувати на окреме державне і національне існування.

5. Врешті пасивні народні маси - розворушувані і дражнені неорганізованою і руїнницькою місцевою інтелігенцією, яка весь час народ проти когось бунтує, але не має ні сили, ні хотіння свої "ідеології" реалізувати - тратять довір"я до всіх цих ідеологій,

впадають в апатію і пасивно піддаються вражій цій чужоземній ідеології, яку їм накине силою чужа, не місцева влада.

Всі ці явища бачимо споконвіку на Україні. Всі українські політичні авторитети, всі найкращі місцеві державно-творчі люди, опоганювались в опінії українського громадянства. Коли, наприклад, Хмельницького роблено у нас п"яницею і портретовано з ослячими вухами; коли про Виговського оповідалось, що він для українського діла куплений за стару кобилу, а про Кричевського, що йому за участь в козацькім повстанню обіцяно маєтки на Литві; коли Мазепа у нас став проклятим і зводителем жінок, і т.д. і т.д. - то все це не доказ, що ці наші державні мужі були такими, або що вони були гірші, ніж подібні мужі у інших націй. Це тільки доказ повної нікчемности місцевої інтелігенції /і в наслідок цього повної неорганізованости місцевої опінії/, яка; при своїх прикметах, не хотіла і не могла дати творами свого духа і слова потрібний моральний авторитет людям діла, меча і матеріяльної продуктивної праці.

Рівнобіжно з принижуванням наших найбільше політично вартних, чесних і благородних одиниць, ніде не роблено стільки національних героїв з типів чисто кримінальних і злодійсько-авантюристичних, як на сторінках української історії. Фігурування з ними в цій історії, на рівних так би сказати правах, може злякати навіть найсміливіших, але чесних і поважаючих себе українських людей.

Як нехибно вдавалися всі ворожі провокації на Україні, про це знає кожний сумлінний історик і кожний уважний дослідувач сучасного нашого життя. Не бувае у нас такого випадку, щоб кілька куплених чужоземними владами українських інтелігентів не потрафили скомпромітувати в очах цілого українського громадянства найщиріших, а тому найбільше для цих влад небезпечних, українських людей. Починаючи від інтелігентських складачів "народніх" пісень в роді: "бодай тебе, Хмельниченку, перша куля не минула" - і до сьогоднішніх "редакторів" різних провокаторських українських газет - всяка метрополька влада могла досхочу знайти серед української інтелігенції людей готових плюгавити і морально нищити тих, кого їм ця влада вказувала, з певністю, що при неорганізованости місцевої опінії, така тактика завжди удасться.

...Тільки дуже сильні люди можуть ступати на державницький український шлях. І дуже міцно зорганізовані.

Коли б всі українці бачили ту страшну скелю, яку хочуть зруйнувати, то зрозуміли б, що зденервування їх всіх випливає з безмежної трудности завдання.

А зрозумівши це, менше б між собою бешкетували, тісніше б в одну громаду об"єднались і природу цієї скелі постарались всіма силами розпізнати.

В. ЛИПИНСЬКИЙ

--ooOoo--

С. К.

З подорожнього блок-нота

Найкраща прем'єра емігрантських буднів

/вистава "Народній Малахій" в Українському Театрі під кер. В.Блавацького в Авгсбургу/.

Початок трагедії:

Десь у містечку Вчорайшім,на вулиці Міщанській трагедія в домі Стаканчиків.Батько Малахій,замурувавшись на два роки від людей і начитавшись творів Маркса-Леніна,задумує дім кинути і вирушити в світ.

Не помагають благання і заходи сусідів і сім"ї,щоб втримати його.З торбою сухарів вирушає Малахій в Харків,щоб прискорити в раднаркомі за його проектами людину реформувати.

Ось він в раднаркомі.Приводить туди і тих,що на його думку реформи потребують.Але...Але замість допомоги в цій високій установі,опиняється реформатор Малахій в ...домі божевільних.

Чи розгублюється з такого ходу справ реформатор Малахій?Ні.Тут божевільним,як і нормальним,вселяє він "голубі мрії",з якими їм ніби легше житиметься.З тими мріями тікають вони у вільний світ. За ними він,творець "голубих мрій" іде і ...в дім розпусти попадає.

А хто ж там?

А там всі ті,кого він реформувати збирався.І навіть улюблена його донька Любуня,що "папоньку" пішла шукати в світ і,не знайшовши, опинилася тут.

Всі тут.І він вірний своїй "голубій мрії" реформатор Малахій. Він пробує і тут проповідувати свою "ідею".Та...його не слухають. Ось на столі п"яна його жертва,пританцьовуючи, пісеньку московську наспівує.Малахій вслухається в її спів і каже:

- Тихо Україна співає...

Донька Любуня,зачувши голос "папоньки",не стримує тягару морального падіння і вішається.

Гніздо розпусти розбігається.А на його уламках сидить Малахій з сопілкою в руках і тихо наспівує:

- Пасу,пасу,всесвітній пастир...

Кінець трагедії.

"Народній Малахій" справляє гнітюче враження.

В хвилину,коли вчетверте і востаннє спускається завіса,хочеться зупинити її:далі розкривайте очам народу його трагедію!

"Народній Малахій",як жодна з дотеперішніх п"єс, дає дуже багато для усвідомлення нашого бездержавного буття,для зрозуміння,що таке революція,народові накинута...

Символічний стрижень,наколо якого рогортається дія - це містечковий міщанин,що захоплюється революцією і бачить в ній мету свого життя.Цей міщанин хоче,щоб всім було легко:щоб не грішили,не страждали,не блудили.Він бере на себе непомірний тягар:полегшити всім, кого зустрічає,їх горе.Направити всіх на вірний шлях.І тому у нього завжди на устах кличі,принесені революцією.

Кличі.А що за ними?Порожнеча.Але Малахій цієї порожнечі не бачить і ще полиблює своєю поведінкою нещастя всіх.Сам він теж гине під тягарем власних суперечностей.

"Народній Малахій" - сатира.Сатира на лад,на певні шари суспільства,але подана тими новітніми драматургічними засобами,які ще до-

вго будуть предметом обрад,дискусій,глибокого вичення.Ті засоби, це невловиме сплетіння сатиричного з трагічним,що у висліді дає таке колосальне враження.

Чи кожен глядач зразу розуміє сенс пієси?Ні.Значна частина глядачів сприймає зовнішні ефекти вистави і не сприймає тієї "підводної течії",що захована глибоко в п"єсі.

Автор писав свого "Малахія" в страшну добу вимотування з української культури всього національного,що становило основу її буття. Зрозуміла річ,що свої утаємничені думки треба було йому завуальовувати такою густою сіткою всіляких сторонніх,але офіційно приняттних додач, що через них дуже важко вирізнити провідну ідею.Але все ж та провідна ідея є.Це САТИРИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ЗОБРАЖЕНА ТРАГЕДІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД НОВОЮ ІДЕЙНОЮ,МОРАЛЬНОЮ І ФІЗИЧНОЮ ЗАЙМАНЩИНОЮ.

П"єса зразу після її написання і відображення на сцені була знята і заборонена до вистав.Чому?Та через її ідейне спрямування. Популярна російська приказка каже:що руському здорово,те німцеві зле.В даному разі до речі буде її перефразувати:що українцеві здорово,те окупантові зле.Що український національний геній творить, те чужинець забороняє.Так було з багатьма явищами культурно-громадського характеру в Україні ХХ і ХХХ років нашого століття.Згадати хоча б працю Академії Наук і зокрема її історичну секцію та історично-філологічну комісію,працю видавництв,письменницьких об'єднань,наркомосу тощо.

"Народній Малахій" - новий етап в українській драматургії і може не тільки в українській.Небагато в театральному мистецтві нашої доби творів,що так високо піднялися б на мистецькі й ідейні височини.

"Народнього Малахія" нелегко поставити пересічному театрові з пересічним мистецьким проводом.

Цю п"єсу поставив В.Блавацький - співпрацівник Леся Курбаса - поставив талановито,блискуче,як того заслуговує сама п"єса.Найдрібніші деталі опрацьовані дбайливо,зі знанням справи,по мистецькому в найкращому розумінні цього слова.

Але в блискавичному русі дії,невловимих нюансах настроєвих переходів,в символічному акценті глибокої сатири,що пронизує твір,може загубитися перший ліпший інший режисер-професіонал /не кажучи про аматора/,що виріс на реалістично-побутовому театрі Старицького-Кропивницького-Тобілевича.

Але чи це означає,що "Народній Малахій" не повинен піти в найширші кола нашого українського глядача?Ні.Ця п"єса повинна бути показана скрізь,де є українські люди.Але показ її повинні супроводити лекції,статті і дискусійні вечори на тему:"Під молотом доби на верхів"я творчости",чи щось подібне.

Після "Народного Малахія" і цехові драматургів є над чим подумати.Писати так,як писали досі,після п"єс Миколи Куліша і зокрема "Народного Малахія" - не можна.

Столітні мистецькі канони і приписи такі ж застарілі і недієві, як воєнна стратегія Суворова чи Кляузевиця в добу радару і атомової зброї.

29.IX.1946 року.
Авгсбург.

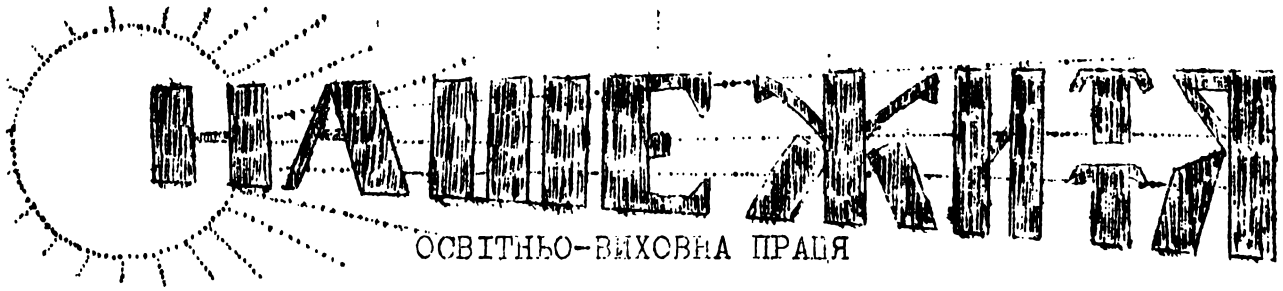

Освітньо-виховна праця в таборах Кільської округи побудована на засадах, які передбачає постанова "Про обов"язкову освіту і організацію освітніх установ українських таборів Кільської округи", затверджену Радою Таборів на засіданні 6.УШ.46 р., а також інші ухвали керівних таборових органів, щодо питань освіти й виховання. Ця праця обіймає:

1/ Дитячий садок,
2/ Двоступневу восьмиклясову народню школу,
3/ Матуральні курси,
4/ Групу студентів Кільського університету,
5/ Курси чужих мов,
6/ Курси технічного вишколу.

В цифрах ці освітньо-виховні установи наших таборів виглядають так:

1/ Дитячий садок охоплює 33 дітей у віці від трьох до шести з половиною років.

2/ Народня школа - 100 дітей у віці від шість з половиною до шістнадцяти років /до старших кляс ходять кілька юнаків, що мають понад 16 років/.

3/ Матуральні курси мають 20 слухачів у віці від 17 і понад 30 років життя.

4/ Студентська група нараховує 23 особи, з яких 4 є кандидатами і приняття їх до університету ще не вияснене. Двоє закінчили університет і роблять докторат.

5/ Курси чужих мов охоплюють разом біля 50 слухачів. Слухачі вивчають: англійську, німецьку, французьку та еспанську мови. По знаннях курсанти англійської і німецької мов поділяються на дві підгрупи, які окремо відбувають свої години.

6/ Технічний вишкіл складається з таких окремих курсів:

а/ Підготовка шоферів, б/ курси електромонтерів і в/ школа креслення і читання планів.

Курси підготовки шоферів розбиті на п"ять груп: три групи в Корігені - 52 слухачі, одна група в Гассе - 28 слухачів, одна група в Фрідріхсорті - 25 слухачів. Крім того, тільки що закінчилися іспити практичної їзди перед німецькою комісією тим курсантам-шоферам, які прослухали науку в минулому учбовому році. Із них на 1.листопада 46 р. дістали свідоцтва на право їзди 105 курсантів.

Курси електромонтерів відвідує 15 слухачів; курси креслення й читання планів - 8 слухачів. Таким чином разом охоплено наукою технічного вишколу в поточному півріччі 128 осіб.

А в загальному на 1.листопада 1946 р. охоплено освітньо-виховною працею в таборах Кільської округи 334 особи обох статей, або 20% населення таборів.

Переходячи до ближчого перегляду праці окремих груп, що охоплені вихованням або навчанням, зупинимося спочатку на школах.

Матуральні курси відвідують дві категорії молоді: ті, що не мають закінченої середньої освіти й ті, що мають її виразно односторонню - /математично-природничу/, а хотять її поповнити ще й іншими предметами.

Народня школа в поточному шкільному році має такі групи:

І ступінь - І, ІІ і ІІІ кляси; ІІ-ий ступінь - УІ і УП кляси. Перший ступінь школи - це звичайного типу початкова школа. Другий

Посвячення Церкви в таборі Коріген
27. X. 1945

Молебен перед початком учбового року, 18. IX. 1946р. в таборовій школі Коріген-Кіль.

охоплює переважно учнів таборової школи і провадить інтенсивну працю.

Так само з вересня місяця розпочала працю Організація Українських Жінок, що стало допомагає в роботі культурно-освітньої референтури та провадить виховну працю серед таборянок.

Праця драматичного гуртка останнього часу трохи підупала з огляду на відплив значних аматорських сил. Все ж вдалося поставити на сцені театру "Промінь" в Корігені дві цікавих вистави. Перша це комедія М.Старицького "Крути та не перекручуй" і друга "Вечір водевілів", на який склалися - жарт Рофінського і Ніценка - "Золоте серце" і французький вод віль К.Дюбуа "Спритний злодій". Обидві вистави свідчили про значний зріст аматорських сил місцевого драматичного гуртка, де особливо визначилися молоді обдаровані актори Я.Безрідний та П.Шкурка.

Останнього часу драматичний гурток підготував до 25 роковин Базарської Трагедії сценічний монтаж М.Чирського "П'яний рейд".

Спортове життя і далі розвивається головно лінією футбольної секції. Футболісти Кільської української команди не зі злими успіхами вийшли в сьогорічних змаганнях англійської зони на першість за кубок Українського Допомогового комітету в Лондоні. Перше місце наші футболісти не здобули лише через те, що на дорозі їм стали лише дві команди на всю британську зону: Білефельд та Ганновер.

Футбольна команда Кілю продовжує працю далі з переконанням, що в наступних змаганнях вона таки здобуде першість.
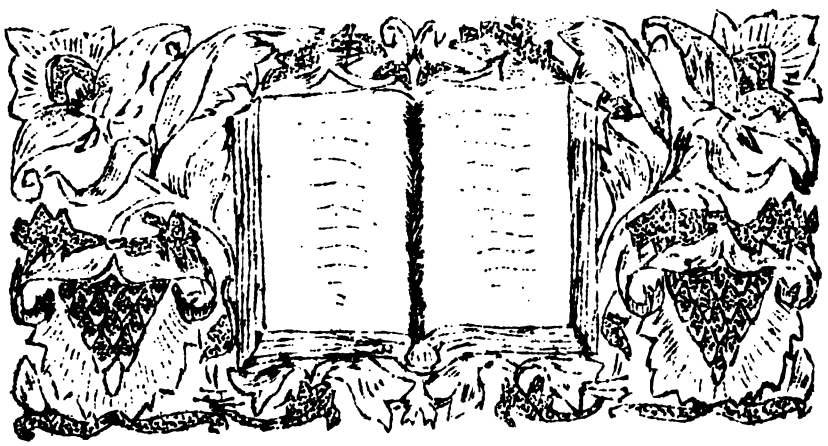
В осінньо зимовому періоді передбачається посилення праці в ділянці рефератів. На черзі реферат д-ра Коваля "Найновіші лікувальні препарати" та реферат проф.Заклинського "Про український партикуляризм".